

Каленик

ИЗДАЊЕ
ШУМАДИЈСКЕ
ЕПАРХИЈЕ

2004
1

Литургија у манастиру
Светог Георгија на Липару
током које су постављене
честице моштију
свете Анастасије Српске

Епископ шумадијски
Г. Јован поставља честице
моштију светог Пантелејмона
из Хиландара у
Сватофантелејмонски храм
у Становима - Крагујевац

Прослава Богојављања
- језеро у Шумарицама

Насловна страна:
Сретењска литургија
у Орашцу

Последња страна:
Крст проте Атанасија
са заклетве устаника
у Орашцу 1804. и
Карађорђева застави

У СВАКО ВРЕМЕ ЧОВЕК МОЖЕ СПАСИТИ ОБРАЗ И ДУШУ

Непотребна спорења о достојности данашњих генерација славних предака и достојанствености прославе у Орашцу, постаће још излишнија ако знамо „да постоји историјска динамика - осмишљена есхатолошком стварношћу, како пре тако и после овог догађаја. Само тако ћемо моћи јасно да препознамо креативну стварност свега тога, јер ћемо свему реално приступити, без непотребне свечарске еуфорије и непотребног идеалисања. Тако ћемо видети да како онда - тако и сада, неслога онемогућава саборност, која је једина права мера црквености“

И након две стотине година, током црквене прославе орашачког устанка, Шумадија опет има централну улогу: домаћин и организатор молитвеног и литургијског прослављања јубилеја, најпре у Крагујевцу (на бденију у Саборној цркви уочи Сретења), па у Орашцу на сретењској Литургији био је епископ шумадијски Господин Јован; у Шумадију, као и пре две стотине година, стигли су први црквени достојанственици на челу са патријархом српским Господином Павлом; овде су се нашли и најважнији политички људи који су могли видети да је Српска црква опет изван и изнад свих наших неслога. Показало се да су домаћини били на висини задатка тако што су, и поред невремена, у Орашцу пред Вазнесењским храмом уприличили врло срећен и одговарајући простор за литургијско сабрање.

Колико је Шумадија значајна за новију историју наше Цркве говоре текстови Б. Гардашевића и Љ. Дурковића - Јакшића које *Каленић* објављује. О томе сведочи и то да Карађорђе и устаници пред све важне одлуке укрепење траже и налазе у рудничким манастирима. Тополи, Крагујевцу као и другим шумадијским местима вође устанка даровали су задужбинске цркве, многе манастире су обновили још док су борбе трајале. Не може се заборавити ни њихова борба за националну јерархију, у Крагујевцу је устоличен митрополит Петар...

Да су народне наде у Цркву велике и сада, могли смо се уверити када смо видели са којим поштовањем и са којом усрдношћу су орашачки поклоници 2004. године дочекали патријарха и архијереје. Свечани тон дочеку давали су свештеници и ђакони Шумадијске епархије који нису жалили труда да црквена прослава буде што узвишенија.

На Светој литургији начествовао је патријарх српски Господин Павле са митрополитом црногорско-приморским Амфилохијем и митрополитом дабробосанским Николајем и епископима, шабачко-ваљевским Лаврентијем, нишким Иринејем, будимским Лукијаном, канадским Георгијем, бачким Ири-

нејем, рашко-призренским Артемијем, умировљеним захумско-херцеговачким Атанасијем, врањским Пахомијем, шумадијским Јованом, браничевским Игнатијем, захумско-херцеговачким Григоријем, будимљанско-никшићким Јоаникијем и викарним епископом дремвицким Марком. Саслуживало је више угледних архимандрита, свештеника и ђакона наше помесне цркве. Након Свете литургије, патријарх и архијереји служили су у Марићевића јарузи, на месту где су се устаници пред буковичким протом Атанасијем заклели Вожду на верност, парастос Карађорђу и устаницима. Уследило је освећење споменика Карађорђу од белог венчачког мермера, рад вајара Дринке Радовановић.

Патријарх српски Господин Павле и архијереји СПЦ у Саборној крајујевачкој цркви

Тон орашачкој прослави, поред Свете литургије, дала је беседа Његове светости патријарха српског Господина Павла. Издајамо неколико ставова који су у свему надишли многобројне спољашње манифестације тога дана:

„Слобода, дарована људима од Бога, једна је од основних компо-

ненти човекове личности и она је унутрашња и спољашња, морална и духовна. Слобода у нашем народу утврђена је државничким настојањем и трудом Стефана Немање и његових наследника и остала је жива и у време дуготрајног сна. Више пута безуспешно је дизан устанак, јер је турска моћ још била јака, а у

народу није било довољно одлучности да се уједињеним снагама издржи до краја. С једне стране, народ се дизао против зулума, али није било неког вође да ту потребу за слободом усмери и доведе до циља. С друге стране, колико су се пута за тих пет стотина година рађали Карађорђе и Милош, али није било од-

УЛОГА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Улога Српске православне цркве, њених представника: архијереја, монаха и свештеника, црква и манастира била је од огромне важности у Устанку. Њој припада једно од првих места. Поникла из народа, срасла и временом изједначена са народом, она се од њега није никада одвајала, већ је заједно са њим подносила све невоље и тегобе живота, храбрећи га и подржавајући да истраје. Најбољи познавалац народне душе и његових погледа на живот и свет, чувар народне традиције, народне прошлости и свих културних тековина народних, Српска православна црква умела је да осети народна стремљења и знала да употреби сву своју духовну моћ и снагу за њихово остварење. Стога је сасвим разумљиво што међу носиоцима догађаја у Устанку у Шумадији једно од првих места припада црквеним људима. Ти представници цркве делили су заједно са својим народом његову судбину: у миру су били његови просветитељи и учитељи а у рату његови предвођитељи. Они су у Устанку у великом броју узели активног учешћа. Не само са крстом у руци и епитрахилем око врата, већ и са сабљом око појаса, пиштолима и јатаганима око појаса и пушкама о рамену. Многи од њих су у бој ишли не као народне старешине него као обични војници. И они су се налазили у оном малом броју људи који су знали да кажу не само где смо, већ и куда ћемо и како ћемо. Зар је могао неко лепше и пластичније представити устаницима тадашње њихово стање и положај од седога и честитог про-

те Атанасија, када је са крстом у руци рекао присутнима: цркве су нам умукле, жене, кћери и сестре срамоте, старце и старице газе, нејач убијају, са чега земља стење а небо плаче гледајући муке наше. А пут којим се имало поћи да би се постигло најпотребније био је садржан у речима да је крајње време - или мрети или живети, погинути или се ослободити, у тим речима које су често понављали црквени људи.

Као црквени представници, тако су цркве и манастири одиграли важну улогу у Устанку. Многи од њих били су зборна места устаницима, служили као склоништа оружја, муниције и других потреба, били седиште најважнијих државних установа, на пример Правитељствујућег Совјета, и места где су се вође Устанка састајале на разговор и договор о горућим народним питањима. Због такве своје улоге сасвим је природно да су они највише претрпели од непријатеља. Поред јуначке смрти у борбама, десетине свештеника и калуђера били су на најсвирипије начине мучени и убијани а велики број манастира и црква оштећен, спаљен и порушен. Стога Српска православна црква може са поносом да гледа на своје учешће у Устанку. Својим достојанственим пожртвовањем и херојским радом у прошлости стекла је заслужено признање у садашњости.

Драгослав Страњковић о стотодесетогодишњици Устанка, Гласник Српске православне цркве, јул-септембар 1954.

лучности у народу да се иде до краја... И поред свих небеских прилика да се на оружје дигну, они не учинише ништа све до данашњег дана пре двеста година, чекајући појаву војсковође кад да доведе до слободе. Из моралних разлога диже се народ, због моралних разлога Карађорђе није поштедео свога брата...

У животу појединаца, као и целог народа, има момената када се одлучује да ли ће се опстати као народ Божји, да нас позна и призна Свевидећи, Свезнајући, Свемоћни Бог кад пред њега изађемо. Да нас познају и признају својим потомцима наши свети преци. Узалуд је вајкати се, да је време боље и ми би били бољи. Узалуд је понављати, вре-

СРБИЈА КОЈА ПОШТУЈЕ ПРОШЛОСТ, РАЗУМЕ САДАШЊОСТ И ИДЕ У ПРАВЦУ БУДУЊНОСТИ

Као Карађорђев потомак имам визију Србије у којој грађани живе и раде без сукоба. То је стабилна Србија у којој млади имају будућност. То је Србија која тражи и налази решења, Србија која спроводи реформе. Не смемо да губимо драгоцену време. Треба да консолидујемо демократију, развијемо људска права, обезбедимо равноправност свих грађана без обзира на верско и етничко порекло. Хитно нам је потребан нови Устав. Требају нам нова радна места, привредни развој и бољи животни стандард, боље социјалне службе и боља здравствена заштита. Треба нам модерна европска Србија без корупције. Треба нам часно и независно судство и владавина закона. Другим речима, потребна нам је Србија која поштује прошлост, разуме садашњост и иде у правцу будућности.

Престолонаследник Александар II у Орашцу на Срећење 2004.

ме гради по котару куле, време гради - време разграђује. Гради и разграђује куле, али време човека саграђити или разградити не може. У свако време човек може спасити образ и душу, и своју и свога народа. Али у свако, па и најбоље време, могу се образ и душа изгубити. То су знали и умом и срцем вожд Карађорђе и устаници, знали су да ваља издржати до краја

Остаје нам да се поклонимо због свега тога њима и њиховој жртви јер су чинили оно што је Честитом и Милом Богу приступачно. Не заборавимо, да и ми, као и наши преци, морамо изаћи пред Свевидећег Бога и, било појединачно, било заједнички, дати одговор на шта смо

ЗНАЧАЈ ТОПОЛЕ У ЕТНИЧКОЈ ИСТОРИЈИ СРБА

Култ смрти у име живота дошао је до израза почетком 19. века у Тополи и околини. Он има знатно дубље корене у култури народа. Спонтано га је створила историјска катастрофа 1389, али с циљем да смрт и пораз подстичу на борбу за нови живот. Такво схватање потхрањивале су често идеализоване успомене на стару државу и њену културу. Томе је доприносило неговање народних историјских предања упоредо с народном песмом. Усменим политичким плакатом, неписмена сиротиња раја у квргама турског зулума позвана је гуслама и песмом на буну против дахија. Збор у Орашцу на Срећење 1804. означио је објаву устанка у Срба а Топољу, избором Карађорђа за вођу, предодредио за центар обновљене српске државе. Устанак постаје симбол борбе за слободу а Србија симбол земље ослобођене раје и слободних људи. Она примером окупља и подстиче друге на ширење националних идеја које се разрађују у Карађорђевој наокају.

Развијан је патриотизам, изграђиван осећај да се брани ослобођена и своја земља. Ова идеја обухвата и делове који су остали под Турцима и Србе у аустријској граници. Отпор и изградња борбеног духа, који одређује историјску мисију Шумадије, Тополе и Опленца, подстиче Црква националном православном идеологијом, затим доста развијена комуникативност српског сељака и традиција да се одржава и негује сродство, кумство, побратимство, добри суседски односи и међусобна помоћ. У то време Топола са околином је етнички хомогена, са привредном основом у сточарству и трговини стоком.

Шумадија је, као што је познато, била област у којој су се одиграли догађаји од пресудног значаја за државну српску самосталност. У њеном централном делу налазе се важна историјска места. Једно од најзначајнијих је Топола, у којој је живео Карађорђе. Топола је била Карађорђева престоница и центар акције устаника за ослобођење. У њој је планула она варница коју је на основу култа Раса, Студенице, косовске и других трагедија распаљивао српски народ против Турака угњетача, прво у Орашцу и Тополи, затим читавој Шумадији и шире у српским етничким оквирима. У том смислу Србија је постала у то време Пијемонт Јужних Словена.

Петар Влаховић, Значај Раса, Студенице и Тополе у етничкој историји Срба

утрошили дарове које нам је Господ дао. И да се наши преци не постиде од нас и ми пред њима.

Господе Свесилни и Свевидећи, свети мученици, новомученици и сви свети из рода нашега, Свети Саво, помозите да останемо и будемо народ Божији и да станемо пред вас. И да стичемо величину служећи Богу и ближњима, јер Господ Исус Христос каже да није дошао да Њему служе, него да Он служи и даде живот свој за спасење овога света."

И поред тога што је у Орашцу на Срећење било више световно - културних манифестација, могло се врло јасно од многих учесника чути да је једино црквени део прославе јубилеја био на одговарајућој висини, да је Црква одговорно, без површине једностраности и без пригодног свечарења, указивала на спасоносно прожимање слободе из прошлости са слободом која нас чека у будућности. ■

Н. Јованчевић

СВЕШТЕНИЦИ КАРАЂОРЂЕВЕ ЦРКВЕ У ТОПОЛИ

Догађајима у Орашцу и Тополи, почетком 19. века, Србија поново равноправно седе за велики историјски сто. Карађорђе и Топола постају симболи, Његош Горски вијенац посвећује "Хероју Тополскоме", "Карађорђу бесмртном". Устанак и Топола у њему су означили враћање Србије сопственом државном животу у чему Карађорђева задужбинска црква у Тополи и њени свештенослужитељи имају значајну улогу

Цркву Рођења Пресвете Богородице као своју задужбину подигао је вођа првог српског устанка Карађорђе Петровић по угледу на средњовековне српске владаре.

КАРАЂОРЂЕВА ЦРКВА

Црква се налазила у оквиру Карађорђевог града при чему је њен звоник имао функцију једне од четири градске куле. Звона за цркву изливена су у Београдској тополиници и то су била прва звона која су слободно звонила у Србији после вишевековног ропства. Ктиторски натпис који се налази изнад улазних врата цркве обавештава нас да је она подигнута у времену између 1811 - 1813. године од стране Георгија Петровића, супруге му Јелене и синова Алексе и Александра. Главни мајстори за градњу цркве били су неимар Димитрије и Сава Перишић из Београда, затим Андрија из Паланке, Ђура из Пожаревца, Цена из Бискупа и неимар Ђорђе Кукољ који је зидарски занат изучавао у Цариграду. Архитектонски гледано, реч је о једнобродној грађевини издужене основе са малим бочним певницама правоугаоног облика које цркви дају облик уписаног крста. Олтарска апсида је полукружна споља и изнутра са малим квадратним нишама - ђакоником и проскомидијом. Купола је споља осмоугао-

на а изнутра кружна док се на бочне лукове ослања системом пандатифа. Изнад припрате налази се галерија која цркви даје посебну лепоту. Црква је изграђена од ломљеног камена при чему је само звоник сачувао првобитни изглед, док је црква прво била фугована да би 1843. године била омалтерисана. Под цркве обложен је мермером. Карађорђева црква је првобитно била покривена ћерамидом а кубе шиндром.

Када је краљ Александар Обреновић 1892. године посетио цркву и положио венац на Карађорђев гроб, даривао је Карађорђеву цркву бакарним покривачем. За време Првог светског рата 1916. и 1917. године Аустријанци су скинули бакарни покривач са цркве као и звона и однели, а цркву су покрили обичним лимом. Данашњи изглед црква је добила 1961. године приликом рестаурације коју је радио Завод за заштиту споменика културе из Београда. Том приликом је на покривач од плеха стављено блато а на блато ћерамида, док је купола покривена шиндром од храстовог дрвета.

Са живописањем цркве започело се 1812. године од стране фрескописца Јеремије Михаиловића. Међутим, његовим радом Карађорђе није био задовољан, те је од средине 1813. године ангажован други уметник. Био је то велики српски војво-

да и сликар Петар Николајевић Молер, ученик чувених барокних сликара Стевана Гавриловића и Теодора Крачуна. Молер је цркву осликавао веома кратко, око три месеца (од маја до августа) 1813. године када је отишао да организује одбрану Лознице. За та три месеца Молер је успео да поправи и живописе куполу и олтарски део. У куполи је насликана барокна композиција *Светије Тројице*, у тамбуру композиција седам пророка, у прстену калоте је композиција *Милосћиви Самарјанин*, у полукалоти олтарске апсиде приказана је *Богородица*, испод, на зиду апсиде композиција *Причешиће ајосћола* а у доњем делу *Служба Ађецу*. Олтарски простор лево и десно од горњег места испуњавају композиције једанаест светитеља међу којима се истичу *Свети Сава* и *Свети Симеон*. Ово сликарско остварење Петра Николајевића представља врхунац монументалног сликарства у Срба с почетка 19. века.

Првобитни иконостас, дело Јеремије Михаиловића изгорео је 1813. године када су Турци спалили Карађорђеву цркву. Други иконостас постављен је 1846. године за време кнеза Александра Карађорђевића. Тај иконостас је био дело Димитрија Аврамовића и данас се налази у цркви села Горња Трешњевица код Аранђеловца. Садашњи иконостас настао је у периоди 1925 - 1928. године и рад је тројице мајстора охридско - дебарске школе: Нестора Алексијевића, брата му Лазара и сина Михаила. Иконостас је урађен у дуборезу од куваног ораховог дрвета и на њему су изложени мотиви из Светог Писма Старог и Новог Завета. Иконостас је јединствен и тако урађени иконостаси могу се још видети у цркви Светог Спаса у Скопљу и у манастиру Светог Јована Бигорског. Престоне иконе радио је познати руски сликар Михаило Андров.

Црква је више пута скрнављена, паљена и делимично рушена. Прво су Турци 1813. године, после слома Првог српског устанка, запалили цркву, док су фрескопис изграбили и изгребали сабаљама, ножевима, пушчаним зрнима. Цркву је потом обновио народ 1814. године. Други пут црква је оштећена на исти начин, опет од Турака 1815. године, а до обнављања је дошло 1846. године од стране кнеза Александра Карађорђевића, сина Војводе Карађорђа. Цркву је први пут осветио ми-

Пренос Карађорђевих земних остатака из задужбинске цркве у ојленачку цркву 1930. године

трополит Леонтије (Ламбровић) 1813. године, а освећење цркве после њене обнове извршио је митрополит српски Петар (Јовановић) 1848. године.

Карађорђе је првобитно био сахрањен у крипти испред олтара, да би 1820. године кнез Милош преместио његово тело десно од улаза у цркву, док је на гроб поставио црвену мермерну плочу са уклесаним текстом следеће садржине: *Овде леже кости Георгија Пејровића - Црноџ који је 1813. године Српском народу даровао ослобођење од ројства, који је пошом био врховни вожд и жосидар до 1813. године када је због интрига непријатеља Српских напустио Србију и отишао у Аустрију одакле је после годину дана прешао у Русију где је као ослободилац са поштовањем примљен а одакле се из непознатих разлога вратио у Србију где је од Турских власти лишен живота иако му је одсечена глава 25. јула 1817. године.*

У својој задужбини Карађорђе је почивао 111. година, односно од 1819. године (када је његово тело пренето из Радовањског луга где је Карађорђе убијен 26. јула 1817. године) до 8. септембра 1930. године када је његово тело пренето у цркву

Светог великомученика Георгија на Опленцу. У Карађорђевој цркви првобитно су били сахрањени Карађорђева унука Полексија и супруга Јелена док су испред олтарског дела сахрањени свештеници Карађорђевог храма Обрад, Стеван и Ђорђе Ђорђевић, Павле Поповић, Михаило Петровић. Такође, ту су и гробови Петра Јокића, чувеног Карађорђевог буљубаше који је са Карађорђем учествовао у шездесет и пет борби и кнеза јасеничког Андрије Јокића који је убијен 1837. године по налогу кнеза Милоша Обреновића.

СВЕШТЕНИЦИ КАРАЂОРЂЕВЕ ЦРКВЕ

Подаци о првим свештеницима Карађорђевог храма су веома оскудни и заснивају се углавном на дневнику проте Ђорђа Ђорђевића који обухвата период од помена о првом свештенику Карађорђевог храма до 1871. године и на летопису који је водио дугогодишњи старешина Карађорђевог храма протојереј-ставрофор Петар Петровић. Стари летописи који би дали далеко више података о свештеницима Карађорђевог храма однетим су од аустроугарске војске 1915. године и није познато где се данас налазе. Ипак, јубилеј који ове године обележавамо про-

сто је налагао да се ови подаци, иако непотпуни, објаве, а све у нади да ће до двестогодишњице подизања Карађорђевог храма, Господ и добри људи учинити да дођемо до потпуних података и о свештеницима и о историји ове светиње.

У даљем излагању дали смо доступне податке о свим познатим свештеницима који су службовали у Карађорђевој цркви. Ти подаци су негде оскудни до те мере да је познато само име и време службе до чега смо долазили на основу матичних књига. У нади да ћемо у догледно време доћи до више података, погледајмо ко је све службовао у првој цркви подигнутој по ослобођењу од петстогодишњег турског ropства.

1. **Јанко Лазаревић** је први свештеник Карађорђевог храма који је на ту дужност постављен 1811. године. Према народном сведочанству које је забележио потоњи свештеник тополски прота Ђорђе Ђорђевић био је: *красан свештеник и у дужностима и ојхођењу са нама, са нашој чељади како се само може да јожели.*

Прота Јанко је умро веома млад, уочи Теодорове суботе 1815. године.

2. **Поп Миливоје**, је свештеник тополски од 1815 до 1818. године.

3. **Обрад Ђорђевић**, рођен је 1795. године у Сјеници од оца Ђорђа. Школу је учио у Високим Дечанима код свог ујака архимандрита Василија, а од 1809. године по сеоби у Липовац код Враћевшнице, у том манастиру код архимандрита Мелетија (Павловића). По препоруци архимандрита Мелетија, за пароха тополског рукоположио га је 1818. године тадашњи митрополит београдски Агатангел. У чин протонамесника унапређен је 18. септембра 1826. године, а чин протојереја је добио 14. децембра 1828. године поставши тако први протојереј тополски. Сведочећи о своме деди, прота Ђорђе Ђорђевић је записао: *Био је врло леће нарави, њлемениће душе и њишома срца шито је у свакој прилици и у сваком случају показивао. У служби је био вредан, њачан и беспрекоран. Свагда, као војник Божији и Христов, на сиражи будан и гошов у њодне и њоноћ ходећи у свом свештеном и свештом раду. За време службовања проте Обрада и његовог наследника проте Стевана кнез Александар Карађорђевић (владао од 1842. до 1858) подигао је кућу за свештеника која је све до данас у употреби. Такође, у ово време кнез Александар Карађорђевић је цркву свога оца детаљно обновио, даривајући је свим потребним богослужбеник књигама и сасудима. Прота Обрад се упокојио на Савиндан 1847. године. Сахрањен је код светог отара са источне стране.*

4. **Стеван Ђорђевић**, рођен је 1816. године у селу Липовцу, син је проте Обрада Ђорђевића. Школу је учио у манастиру Никољу код тада чувеног игумана Јосифа, једног од образованијих монаха тога времена. Од 1836. до 1838. године учио је две године тадашње богословије у Београду. Рукоположен је 7. јула 1838. године од стране митрополита Петра (Јовановића) и постављен за капелана (помоћника) своме оцу проти Обраду (дакле, већ од проте Обрада Ђорђевића говоримо да је Карађорђева црква имала два свештеника). Према сведочењу проте Ђорђа Ђорђевића, и његов отац, као и деда, био је ревностан свештеник: *Врло вредан, марљив на њослу и њачан у дужностима. Посао свештенички је вршио са особитом хришћанском мудрошћу и скрушеном њобожношћу. Јереј Стеван је важио и за врло свестраног човека који је лепо знао у гусле да засвира. Иако веома здрав и способан, прота Стеван је негде од 1848. године почео да*

Прота Ђорђе Ђорђевић

пообољева. Посетивши сина, који је тада завршавао богословију, после благодарења у Саборној цркви у Београду, прота Стеван је одмах по доласку у Тополу пао у постељу из које се више није подизао. Упокојио се 4. августа 1859. године. Сахрањен је у гробу свога оца проте Обрада код светог отара са источне стране.

5. **Павле Поповић**, свештеник је тополски од 1830 до 1847. године.

6. **Михаило Петровић**, протонамесник тополски од 1843. до 1847. године био је помоћник свештенику Павлу Поповићу, а од 1847. године сапарох проти Стевану до протине смрти 1859. године, када је премештен прво у Јагодину, потом у Крагујевац. Умро је 1867. године и сахрањен је поред проте Обрада и Стевана код светог олтару.

7. **Ђорђе Ђорђевић**, син свештеника тополског Стевана Ђорђеви-

ћа, рођен је 15. маја 1838. године у Тополи. Основну школу учио је у Тополи, а нижу гимназију у Крагујевцу. На његово васпитање утицао је и његов ујак Исаија, игуман манастира Манасије. По благослову митрополита Петра, 1855. године уписао је Београдску богословију коју је завршио 1859. године као један од најбољих у генерацији. Што због материјалних, што и породичних неприлика, није уписао Лицеј, већ је 14/17. октобра 1859. године рукоположен од стране митрополита Михаила за свештеника и постављен је на парохију свога оца Стевана (парохија божурачка). Крајем 1866. године умрла му је супруга Ката, тако да је веома рано остао удовац. Протојерејском чином одликован је 1905. године. Прота Ђорђе је био врло способан и угледан свештеник. За своје заслуге одликован је орде-

ном *Светиоџ Саве* V, IV и II степена, *Карађорђево*м звездом III степена, као и протојерејским чином и највишим црквеним одликовањем за мирског свештеника, правом ношења напрсног крста. И данас се у Тополи, у самом центру града, налази зграда коју је као своју задужбину подигао прота Ђока са намером да послужи за васпитавање сиромашне деце. Ова зграда је, као и зграда црквеног хотела, национализована 1958. године и после више него интересантних околности враћена је у надлежност Српске православне цркве, односно Епархије шумадијске. Прота Ђорђе Ђорђевић је умро 29. августа 1925. године. Сахрањен је са источне стране код светог олтару.

8. **Панта Поповић**, познатији као поп Панта, син је некадашњег тополског свештеника Павла Поповића. Био је родом из Иванче, и унук је првог свештеника Карађорђевог цркве Јанка Лазаревића. На место свештеника Карађорђевог цркве дошао је 1859. године, када и прота Ђорђе Ђорђевић и то као свештеник са две године службе, што даје повод да претпоставимо да је био рукоположен 1836. године од стране митрополита Петра (Јовановића). Као подстрекач *Тополске буне* 1877. године, стрељан је 13. маја 1878. године у Аранђеловцу повише извора киселе воде заједно са вођама буне: потпуковником Јевремом Марковићем, водницима Милованом Живићем из Жабара и Ранком Радивојевићем, затим војницима Александром (Леком) Гагићем, Милутином Ристићем и трговцем Михаилом Беговићем.

9. **Јован Петровић**, свештеник је тополски од 1878 до 1888. године.

10. **Стеван Гужвић**, рођен је 7. октобра 1859. године у Страгарима. Основну школу завршио је у Страгарима, а пет разреда гимназије и четири разреда богословије у Београду. По свршеној богословији, 29. јуна 1883. године постављен је за учитеља у селу Лужницама код Крагујевца, где је службовао две године. По потреби службе, 1885. године премештен је за учитеља у Тополи. Исте године, 27. октобра рукоположио га је прво за ђакона Карађорђевог цркве у Тополи, а на Светог Саву 1889. године и за свештеника митрополит Теодосије (Мраовић) и постављен је на парохију божурачку при Карађорђевој цркви у Тополи. По смрти прота Ђорђа Ђорђе-

вића 1925. године, свештеник Стеван Гужвић је постављен за пароха тополског и на том месту и тој парохији остао је све до одласка у пензију 1. септембра 1952. године. У периоду од 1900. до 1940. године прота Стеван је обављао и дужност архијерејског намесника јасеничког, касније опленачког.

Прота Стеван је важио за изузетног свештеника. За свој ревностан рад прота Стеван је од државних власти одликован *Карађорђево*м звездом, орденом *Светиоџ Саве* четвртог степена и орденом *Белоџ орла*. Такође, и од црквених власти одликован је свим одликовањима, закључно са највишим које један свештеник мирског реда може понети, правом ношења напрсног крста. Приликом примања највишег цр-

квеног одликовања, блаженопочивши патријарх Димитрије, предајући му напрсни крст у Саборној цркви у Београду, између осталог, рекао му је: *Познајем те још од оног времена када си био мој ђак, па сво време твоје четрдесетшестогодишње службе Богу и народу. Ценећи твој рад, Свети архијерејски сабор одликује те највећим одличјем - најрским крстом.*

У време прота Стевана и његових тадашњих сапароха, јереја Петра Петровића и Светислава Миловановића, подигнута је зграда такозваног Црквеног хотела. Наиме, за потребе великог броја људи који су долазили на Опленец, Црквена општина тополска на челу са председником Трифуном Станојевићем и поменутих свештеницима, одлучи-

Јеромонах Николај Велимировић и његова Чета Ђорђевић

ла је да подигне зграду хотела у чијем саставу би се налазила и два стана за тополске свештенике. Да би подигла ову зграду, Црквена општина тополска је продала сву своју имовину (плацеве) који су обухватили простор од данашње Основне школе до зграде Социјалног осигурања и од зграде данашње Робне куће, ондашњег хотела до Опленачке капије. После много мукa, дуговања, превара, како од предузимача тако и од пројектанта, зграда је завршена 1939. године, а са великом муком је исплаћивана до 1942. године. Управо ову зграду, у коју је Црквена општина тополска уложила сву своју предратну имовину, 1958. године тадашње власти су национализовале и дале предузећу *Јасеница* (потом *Партизани*) на коришћење. Да брука буде већа, упарво ова зграда је, и поред упозорења надлежним лицима и установама, дата на аукцијску продају.

Прота Стеван умро је у Тополи 1954. године, у дубокој старости. На опелу проте Стевана чинодејствовали су: изасланик епископа шумадијског Валеријана - протојереј-ставрофор Харитон Поповић, старешина Саборне цркве у Крагујевцу са протођаконом Стеваном Боцом (потоњим епископом жичким Стефаном), архијерејски намесник Милорад Илић из Аранђеловца и свештеници, аранђеловачки Будимир Чолић, јунковачки Драгомир Петровић, трнавски Војислав Илић, винчански Светислав Миловановић и тополски Тихомир Пантић и Петар Петровић. Сахрањен је на градском гробљу у Тополи.

11. **Чедомир Ђорђевић**, рођен је 1882. године у Тополи. По завршетку основне школе, бригу о његовом школовању у гимназији а потом и богословији, пошто су му родитељи били сиромашни, преузео је његов стриц, иначе тада свештеник тополски Ђорђе Ђорђевић. Своме стрицу богослов Чедомир одужио је се одличним успехом током читавог школовања. По завршеној богословији 1903. године, свршени богослов Чедомир Ђорђевић постављен је за учитеља у селу Маслошеву, а две године касније, 1905. годин, премештен је у село Винчу. Фебруара 1911. године, од стране митрополита Димитрија (Павловића), рукопо-

ложен је за ђакона, а потом и за свештеника и постављен за помоћника (капелана) своме стрицу проти Ђорђу Ђорђевићу на пархију божурачку.

За време Балканских као и за време Првог светског рата, прота Чедомир је био активни учесник као војни свештеник. После смрти проте Ђорђа 1925. године, свештеник Чедомир је постављен на пархију свога стрица која је обухватала села Божурњу, Винчу и Пласковац. Прота Чедомир је важио за врсног љубитеља писане речи и његови су радови објављивани у тадашњим новинама, попут *Чачанског гласа*. Важио је и за великог беседника.

Некадашњи изглед Карађорђеве цркве

Једна од његових најлепших беседа одржана је пред Карађорђевом црквом 8. септембра 1930. године приликом преношења тела Војводе Карађорђа из његове задужбине у цркву на Опленцу. Текст беседе доносимо у целисти:

„Ваше величанство, Ваша височанства, Ваша светости, господине председниче, свечани скупе. Данас из велике прошлости наше, легендарне историје наше, призивамо најлегендарнију личност. Захвалном душом клечимо пред највећим великаном нашим, целом снагом нашим поздрављамо онога са којим је почела нова историја нашег племена и нова слава нашега имена. Сви ску-

па, спонтано, кроз пратњу и манифестацију ових осећаја наших и свих мисли наших, славимо онога кога је неумрли песник на првим страницама овога неумрлога Горског вијенца прославио речима: Ал хероју Тополскоме, Карађорђу бесмртноме, све препоне на пут бијеху, и циљу доспје великоме, диже народ, крст и земљу, и варварске ланце сруши, из мртвијех Срба дозва, дуну живот српској души. Славимо заједнички понос наш, славимо великог војводу Карађорђа и на тај начин искупљујемо најмањи део дуга од огромне величине његове. Али има дугова неисплативих, као што има тренутака у животу, када се једанпут изгубе, никада се више не поврате. Дуг Карађорђа може искупити само огроман пожар љубави, самопрегорења и патриотизма према Краљу и Отаџбини. Велики Војводе, дозволи ми да пред Твојим прауком, који је сада главни носилац наших циљева и наших идеала, који прегнућа свих нас марљиво збира и упућује их ка добру миле нам домовине, пред Твојим унуком који је делом потврдио жарки патриотизам према родној грудии, и пред многобројним потомцима Твојим, који су, ево, дошли да Те лично поздраве и да Ти кажу: хвала; дозволи да од многобројних моментата из живота Твога изнесем само један. И сада, као у полуспу, видимо под заставом једног необичног човека, мрка погледа, препланула лица, изабраника, у народном оделу, у гуњу и чакширама, са шубаром на глави и опанцима на ногама, видимо Карађорђа. И још нам се у

ушима као покреће талас од оног силног и узбудљивог вапаја, у који се слише стотине гласова: С Тобом ћемо у ватру и у воду. Велики Војводе, семе из Твоје руке бачено на ово плодно шумадијско поље уродило је обилатим плодом. Жетву на тој њиви довршили су Твој унук Блаженопочивши Краљ Петар Велики Ослободилац и Твој праунук, Први Краљ Југославије Александар, уз искрену сарадњу Твојих потомака. Застава на брду Орашцу развијена, достојно је извршила своју задаћу, она је наше има као славно широм целог света пронела; свуда, где се појавила доносила је пријатељима велику радост, а непријатељима велики страх. Велики Војводе, данас захвални потомци

а Твоји, на челу са Твојим праунуком
 на нашим добрим Краљем преносе
 а Твоје земне остатке из ове Твоје за-
 мјужбине, која беше симбол Твоје
 државе, у велелепну задужбину Тво-
 лга унука, која речито значи синтезу
 нашег расног уметничког израза и
 енергије, брду иза кога се после 500
 година робовања родило прво сло-
 ебодно сунце наше. Свети ликови са
 сводова смирено ће Те тамо обасја-
 ти благошћу, која је божански дар.
 Ту, у кругу њиховом, дочараће се
 а опет нашем народу она велика и
 дирљива бајка из прошлости када су
 наши црквени поглавари и одлични
 стратежи стварали народну судбину.
 Нико ме више не би приличио овај
 велелепни дом за вечити одмор као
 Теби и Твојим крвним потомцима
 јер је ту сређена целокупна наша
 средњовековна уметничка снага,
 али и наша народна величина. И та
 велелепна задужбина, кад буде при-
 мила мошти Твоје, засјаће нарочи-
 тим сјајем и постаће симбол расе, а
 Ти ћеш, узорити Вожду, са вите-
 шким Краљем Ослободиоцем роди-
 тељски бдити над победоносном Ју-
 гославијом, коју чаробно васкрсну и
 створи Твој Праунук, наш омиљени
 Краљ Александар I. Нека ништа не
 поремети Твој лепи сан, нека ништа
 не поремети молитву Твоју за добро
 наше домовине. Буди горд, Велики
 Вожду, јер гледам здраву крв Твоје
 крви и сан Твога сна. Слава Ти и
 хвала". (Ова беседа објављена је у
Полицији од 9. септембра 1930. го-
 дине бр. 8025, година XXVII, стр. 2.)

Прота Чедомир је био школски
 друг са владиком Николајем Вели-
 мировићем и архимандритом Нико-
 ном из манастира Каленића и вели-
 ки пријатељ са Јованом Скерлићем.
 Кад год су долазили у Тополу, ова
 два његова школска друга нису про-
 пустила да посете проту Чедомира.
 За изузетан рад и заслуге прота Че-
 домир је одликован *Карађорђево*
звездом, *Белим орлом* и орденом
Светиго Саве IV и V степена. Прота
 Чедомир Ђорђевић је умро 1936. го-
 дине од запаљења плућа. На сахра-
 ни проту Чедомира чинодејствова-
 ло је тридесет и шест свештеника из
 читаве Шумадије. Сахрањен је на
 сеоском тополском гробљу.

12. **Светислав Миловановић**, ро-
 ђен је 16. октобра 1907. године у До-
 њој Рачи. Основну школу и четири
 разреда гимназије завршио је у Рачи
 1924. године. Петоразредну бого-
 словију завршио је 1929. године у
 Битољу. У ђаконски и свештенички
 чин рукоположио га је патријарх

Прота Стеван Гужвић

Варнава 1932. године. Како је 1934.
 године од парохија Прве тополске и
 божурачке створена парохија вин-
 чанска, то је на ову парохију при Ка-
 рађорђевој цркви постављен јереј
 Светислав Миловановић 31. окто-
 бра 1934. године. Од 1957. године
 посатвљен је за првог тополског па-
 роха при Карађорђевој цркви. За
 ревностан рад на парохији одлико-
 ван је црвеним појасом и протојереј-
 ским чином. Прота Светислав је
 пензионисан 1. јуна 1974. године.
 Упокојио се 1987. године. Сахрањен
 је на старом тополском гробљу.

13. **Петар Петровић**, рођен је 3.
 априла 1906. године у Тополи, од оца
 Војислава и мајке Вукосаве. Основ-
 ну школу завршио је у Тополи и то
 прва два разреда пре а друга два раз-
 реда у току Првог светског рата. Че-
 твороразредну гимназију завршава у

Аранђеловцу, а петоразредну бого-
 словију 1928. године у Сарајеву. Па-
 тријарх Димитрије га је 17. фебруара
 1929. године рукоположио у чин ђа-
 кона, а сутрадан, 18. фебруара, у чин
 свештеника. Потом је постављен на
 упражњену парохију у селу Мило-
 шево код Багрдана. После четири
 године, по молби, бива премештен
 на парохију суботичку у Архиепископ-
 ском намесништву ресавском. Чети-
 ри године касније, 8. априла 1937. го-
 дине, прелази по молби и са канон-
 ским отпustom, из Епархије брани-
 чевске у Архиепископију београд-
 ско-карловачку и бива постављен за
 пароху божурачког при Карађорђе-
 вој цркви у Тополи.

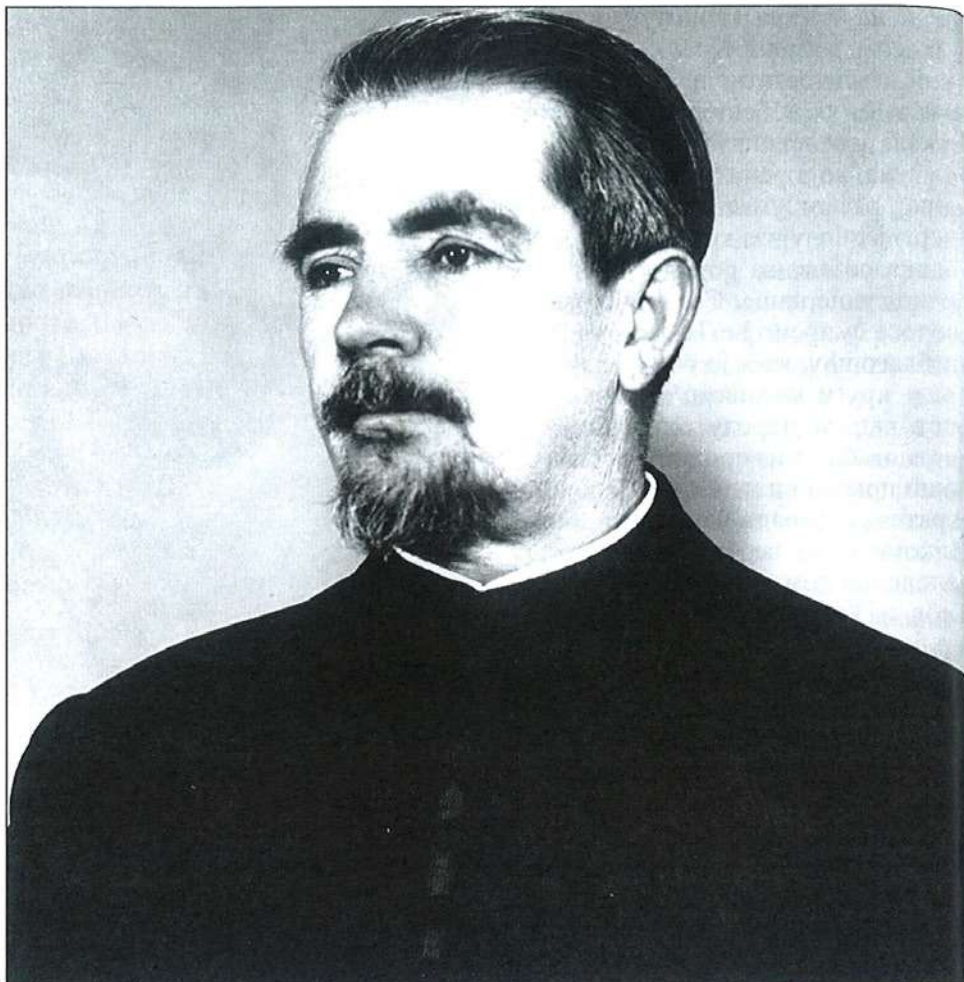
Како је 24. августа 1951. године
 од постојећих божурачке и топол-
 ске парохија дошло до формирања
 Прве и Друге (до тада божурачке)

тополске парохије, то је одлуком епископа шумадијског Валеријана од 27. новембра 1951. године за пароха првог тополског постављен протојереј Стеван Гужвић а за за пароха другог тополског јереј Петар Петровић. Истога дана јереј Петар Петровић је постављен за архијерејског намесника опленачког.

По окончању Другог светског рата, тадашњи митрополит скопски и администратор Београдско-карловачке архиепископије Јосиф, именовао је јереја Петра Петровића за старешину цркве Светог Ђорђа на Опленцу. До реализације ове одлуке митрополита Јосифа није дошло, јер је црква и све што је било у својини породице Карађорђевић конфисковано од стране тадашње комунистичке власти.

Своју дужност прота Петар вршио је ревносно у једном више него тешком и срамном времену. О кавом је времену и каквим људима се радило, најбоље говори догађај о коме сведочи кћерка блаженопочившег прота Петра. Наиме, према њеним речима, у току Другог светског рата проти и његовој породици било је дозвољено да станују у црквеном стану који се налазио у згради црквеног хотела у коју су се уселили Немци. Наравно, када год би им затребао стан у коме је прота Петар живео са породицом, они би их све заједно избацивали на улицу. Ништа бољи није био однос ни нових власти које су већ 1946. године принудно иселиле проту Петра из црквеног стана, сместивши га у једну собу са пролазним предсобљем у приватну кућу прота Стевана Гужвића. Када је 1953. године прота Светислав Миловановић прешао у приватну кућу, проти Петру је Општински одбор у Тополи дозволио да се пресели у црквену зграду у Карађорђевој бр. 1, у коју је већ наредне 1954. године усељен и други тополски свештеник Тихомир Пантић. Дакле, обојица су смештени у стару и оронулу зграду, и чак шта више, општински душебрижници су постављали питање, ко им је дозволио и где су купили металне шипке којима су утезали зидове како не би дошло до рушења. Такође, захваљујући проти Петру, о чему је и он сам оставио писаног трага, из цркве Светог великомученика Георгија на Опленцу спашени су, тачније он их је спасао, следеће црквене утвари (све је било разбацано по цркви и звонари): Архијерејски чиновник, три Јеванђеља и то Јеванђеље на

Прота Пејтар Пејтровић

црквенословенском језику, тежине 11 килограма, прилог Кола српских сетара, Јеванђеље у златном окову (дар краља Петра I), Јеванђеље писано руком (дар непознатог богослова), крст (сребрни - филигран) који је као и прво поменуто Јеванђеље увек стајао на престолу, дванаест минеја (у кожном повезу) као и све остале богослужбене књиге и три пара одежди. Од стране епископа шумадијског господина Валеријана 12. марта 1955. године прота Петар је одликован протојерејским чином. Због болести, 12. децембра 1964. године је пензионисан и разрешен парохијских дужности. Као врсног администратора, епископ Валеријан га је оставио на дужности архијерејског намесника опленачког и старешине Карађорђеве цркве. Одлуком Светог архијерејског синода од 17. октобра одликован је правом ношења напрсног крста. Ово одликовање проти Петру уручио је 3. децембра 1978. године на Светој архијерејској литургији тадашњи епископ шумадијски др Сава. Протојереј Петар Петровић је умро 24. октобра 1993. године. Сахрањен је на тополском градском гробљу.

Следећи свештеници, као избеглице, били су додељени цркви то-

полској за време Другог светског рата:

Коста Рађеновић из Епархије горњо-карловачке;

Миленко Регељак из Епархије загребачке;

Мргуд Косорић из Епархије даubro-босанске;

Георгије Живковић из Епархије загребачке, умро и сахрањен у Тополи 1942. године.

14. **Др Тихомир Пантић**, рођен је 21. септембра 1914. године у селу Шумама код Тополе, од оца Милована и мајке Софије. Основну школу је завршио у Шумама а нижу гимназију у Смедереву. Богословију је завршио у Сремским Карловцима 1936. године, а Богословски факултет у Београду 1946. године. У ђаконски чин рукоположио га је патријарх Варнава 6. фебруара 1937. године, после чега је постављен за учитеља у Азањи. Важио је за врсног ђакона и учитеља. У свештенички чин га је рукоположио патријарх Гаврило Дожић 11. децембра 1938. године. Парох први тополски био је у периоду од 1953. до 1956. године, када одлази на парохију при Вазнесењској цркви у Београду. Докторирао је на Богословском фа-

култету у Београду 1959. године са темом: *Християнство делатност у християнској цркви у прва три века*. Потом прелази у Саборну цркву, где је за ревносну службу одликован протојерејским чином. Из Србије 1963. године одлази у Америку где остаје до краја свога живота. Прота Тихомир је умро и сахрањен је у Америци 1998. године.

15. **Живомир Миловановић**, рођен је 8. септембра 1934. године у Великој Крушевици код Рековца. Основну школу је завршио у Рековцу, а петоразредну богословију у Призрену 1952. године. У ђаконски и свештенички чин рукоположио га је епископ шумадијски Валеријан 26/27. септембра 1955. године. Парох други тополски био је у периоду од 1965. до 1969. године када је премештен на парохију баљковачку.

16. **Спасоје Јанковић**, рођен је 2. јуна 1938. године у Кијеву код Баточине. Основну школу је завршио у Баточини, а петоразредну богословију у Призрену 1958. године. У ђаконски и свештенички чин рукоположио га је епископ шумадијски Валеријан 23/24. новембра 1958. године. Парох други тополски био је у периоду од 1969. до 1980. године. У време његовог службовања 1979. године подигнута је зграда црквено - парохијског дома.

17. **Драгољуб Ракић**, рођен је 26. децембра 1947. године у Обрежу код Варварина. Основну школу је завршио у Варварину, а петоразредну богословију у Београду 1968. године. Богословски факултет завршио је такође у Београду 1984. године. У ђаконски и свештенички чин рукоположио га је епископ шумадијски Валеријан 18/19. августа 1968. године. Парох први тополски био је у периоду од 1974. до 1978. године.

18. **Жарко Јеремић**, рођен је 1. марта 1950. године у Рајковцу код Младеновца. Основну школу је завршио у Младеновцу, а петоразредну богословију у Београду 1970. године. У ђаконски и свештенички чин рукоположио га је епископ жички Василије 17/18. јуна 1972. године. Парох први тополски био је у периоду од 1978. до 1984. године, када је премештен на парохију у Младеновцу.

19. **Томислав Ранковић**, рођен је 20. децембра 1960. године у селу Даросави. Основну школу је завршио у Даросави, а петоразредну богословију у Београду 1980. године. У

Свешћенство Карађорђевој цркве са једном високом црквеном делегацијом

ђаконски и свештенички чин рукоположио га је епископ шумадијски Сава 12/14. децембра 1980. године. На парохију винчанску при Карађорђевој цркви постављен је 28. новембра 1982. године. На овој парохији и при овој цркви службовао је до 1. октобра 1985. године, када је премештен на парохију у Аранђеловацу.

20. **Мирко Тешић**, рођен је 5. јануара 1964. године у Брдарици код Шапца. Основну школу завршио је у свом родном месту, а петоразредну богословију у Београду 1980. године. У ђаконски и свештенички чин рукоположио га је епископ шумадијски Сава 21/22. септембра 1985. године. На парохију винчанску при Карађорђевој цркви постављен је 1. октобра 1985. године. На овој парохији и при овој цркви службовао је до 27. октобра 1986. године, када је премештен на парохију у село Јунковац код Лазаревца.

САДАШЊИ СВЕШТЕНИЦИ КАРАЂОРЂЕВЕ ЦРКВЕ

21. **Ђорђе Радишић**, рођен је 26. фебруара 1962. године у Тополи. Основну школу завршио је у Тополи, а петоразредну богословију у Сремским Карловцима 1983. године. У ђаконски и свештенички чин рукоположио га је епископ шумадијски Сава 22/23. јуна 1986. године. На парохију винчанску при Карађорђевој цркви постављен је 3. новембра 1986. године.

22. **Драгослав Богдановић**, рођен је 13. јула 1953. године у селу Бадњевацу. Основну школу је завршио у Бадњевацу, а петоразредну богословију у Сремским Карловцима 1973. године. У ђаконски и свештенички чин рукоположио га је епископ шумадијски Валеријан 3/4. децембра 1975. године. На Прву тополску па-

рохију постављен је 1. септембра 1985. године, након службовања у Неменикућама. Протојерејским чином одликован је 2004. године.

23. **Миладин Михаиловић**, рођен је 4. октобра 1948. године у селу Горња Трнава. Основну школу је завршио у Крагујевцу, а петоразредну богословију у Сремским Карловцима 1969. године. За ђакона а потом и свештеника рукоположио га је епископ шумадијски Валеријан 21/22. септембра 1969. године. На Другу тополску парохију постављен је 15. октобра 1980. године, када је примио и дужност старешине Карађорђевој цркве. Дужност архијерејског намесника опленачког обавља од 24. јануара 1993. године. У протојерејски чин га је унапредио епископ шумадијски др Сава 9. октобра 1994. године. Правом ношења напрсног крста одликовао га је администратор епархије шумадијске, епископ зворничко-тузлански Василије 24. октобра 2001. године.

ЂАКОНИ КАРАЂОРЂЕВЕ ЦРКВЕ

Ако је на почетку било речи да су подаци о свештеницима Карађорђевој цркви оскудни, подаци о ђаконима су још оскуднији и готово да их и нема. Знамо само да су негде средином 19. века ђаконску службу вршили и дужност учитеља у Тополи обављали Милан Вукашиновић, Срећко Михаиловић и Живојин Јовичић. Практично, према доступним подацима, од тада па све до 29. новембра 1998. године, када је за ђакона Карађорђевој цркве од стране сада блаженопочившег епископа шумадијског др Саве рукоположен Рајко Стефановић, писац ових редова, Карађорђева црква није имала ђакона. ■

Рајко Стефановић, ђакон

РАЗВИТАК ОСНОВНОГ ЦРКВЕНОГ ЗАКОНА У ШУМАДИЈИ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА

Када су се Срби под Карађорђем 1804. латили оружја и подигли Устанак, Шумадија постаје Пијемонт Српства, а њена Црква преузима улогу Српске патријаршије, која је поодавно била укинута, да би и остале делове Српске цркве предводила у борби за њено уједињење и обнављање Патријаршије, што се срећно окончало тек 1920. године

Године 1847. стекли су се многи догађаји значајни по српски народ. Због тих догађаја у тој години настао је прелом у културној српској историји новијег доба. Међу тим догађајима имамо и таквих који имају посебни значај за Српску православну цркву. Један од њих је и објављивање *Црквеног закона* у Шумадији, с којим настаје прекретница у уређењу Православне цркве у тој српској области. Због важности овога прелома биће говора о историји *Основног црквеног закона* у Шумадији у току прве половине 19. века. При завршетку историјата изнеће се летимичан поглед и на даљу судбину тога закона кроз другу половину 19. и почетак 20. века, да би се боље истакао значај Црквеног закона из 1847.

Основни црквени закон, или како се у новије време код нас зове тај црквени закон *Устав*, је збир законских начела из којих проистичу сви други црквени закони и уредбе. То је највиши црквени закон, у ком се говори о уређењу врховне црквене управе. По карактеру, предности и ваљаности уставног акта цени се црквено уређење, његова каноничност и његова законитост. За нас је историјски развитаك овог закона нарочито интересантан и значајан у времену васкрсавања и формирања Цркве и државе у матичној Србиној земљи Шумадији, која са проширењем граница у Милошево доба доби државно име Србија, којим именом, у то доба, поглавар друге слободне српске државе, Његош, називаше све земље "од Дунава до мора сињег", тј. до Јадранског Мора (*Горски вијенац*, стих 55). Овде се износи тај

историјат, из кога ће се видети колико је српски народ полагао на своју Цркву у српском Пијемонту, и колика јој је давао права и повластице.

КАРАЂОРЂЕВО ДОБА

Када су се Срби под Карађорђем 1804. латили оружја и подигли устанак, Шумадија постаје Пијемонт Српства, а њена Црква преузима улогу Српске патријаршије, која је поодавно била укинута, да би и остале делове Српске цркве предводила у борби за њено уједињење и обнављање Патријаршије, што се срећно окончало тек 1920.¹

По ослобођењу Шумадије митрополит београдски постаје митрополит целе ослобођене српске територије. Тада је он управљао у Цркви по царском берату, који је добијен у моменту његовог наименовања раније за митрополита београдског. Овакав берат, који се обнављао када се и митрополит београдски мењао, служио је као основни црквени закон у његовом подручју. У њему су наглашавани неки битни елементи права и дужности, које налазимо и у основним законима, иако то у одређенијој форми. Ти елементи су:

1) сви епископи, свештеници и калуђери морали су се обраћати митрополиту по свим верским питањима; њега слушати и покоравати му се;

2) митрополит је имао право да поставља и смењује епископе, свештенике и калуђере, и

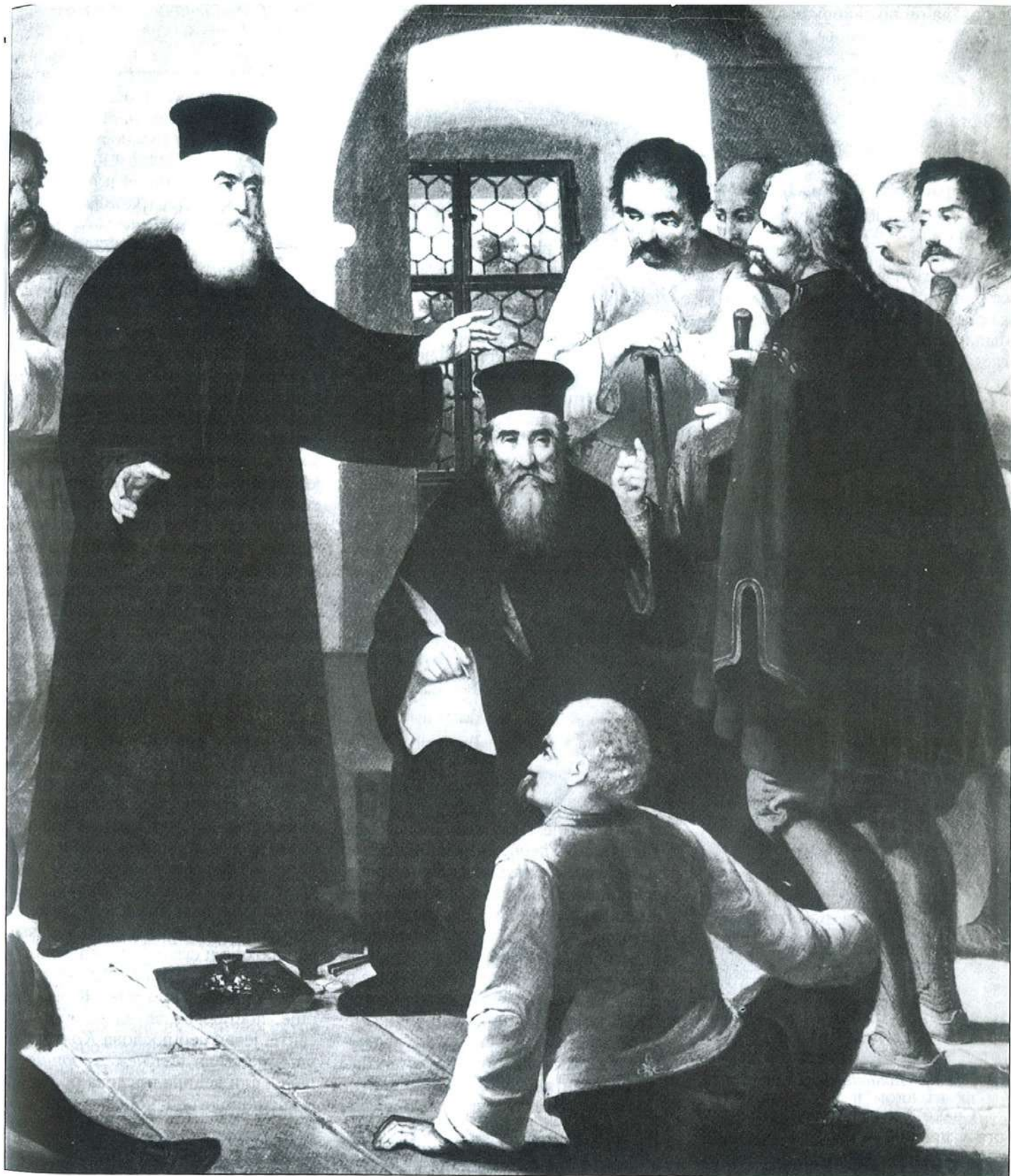
3) он је водио надзор над црквеним и манастирским добрима и имао је право да купи мирију.²

Митрополит београдски био је туђин-фанариота, и он је имао нај-

већу власт у Цркви јер је ту власт као туђин добијао од Турака. Свештенство је излазило из самог народа. Оно је за црквено и политичко ослобођење учинило своме народу велике услуге³ Ово свештенство давало је отпора и самовласти фанариота и оно се служило *Крмчијом*. Зато је из руку нашег свештенства поникао и први писани српски закон у ослобођеној земљи, јер видимо да се *Крмчијом* служио и прота Матија Ненадовић приликом састављања 1804. г. закона за кривична дела. "Ја сам имао *Крмчију*... и испишем неколико параграфа", прича нам сам прота о томе.⁴

Српске власти старале су се да, бар ограниче власт београдског митрополита, и спречавале су га у његовим интригама које је сновао нарочито код руског представника Родофиникина противу устаничке власти.⁵ Наше власти у томе су успеле тек 1810. Када је 1809. г. ослобођена земља била у великој опасности да буде поново покорена, београдски митрополит Леонтије⁶ је веровао да је устанак пропао, па је напустио црквену управу и склонио се у руски логор на доњем Дунаву. Тада је Црква у Шумадији остала без свога поглавара. Ову прилику је искористио Карађорђе и *Правиљелстивујуши совјет*, те су средином 1810. г. решили, да изаберу намесника који би замењивао одсутног митрополита. За намесника био је изабран архимандрит Мелетије Рачанин, коме је стављено у дужност, "да управља свим чином свајшченическим и монашким, да сабира приходе", које је раније митрополит сабирао, и да о том даје њима рачун.⁷ Овом одлу-

Павле Симић, Хаџи Ђера и Хаџи Рувим

ком власт поглавара Цркве потчињена је Вожду и *Совјејџу*. Тим се нарочито ишло да се прекине са неодговорним митрополитовим радом по питању материјалном, јер је он трошио новац како је хтео, а често и противу интереса самих устаника.⁸ Тим поступком погажени су основни принципи канона Православне

цркве, јер се зна, да Вожд и *Совјејџ* нису имали права да бирају поглавара или његовог заменика. Али, овај акт имао је и своју позитивну страну. То сведочи, да су Срби били вољни да сами бирају свога поглавара Цркве, па су и покушали да бирају његовог заменика. Резултат овога покушаја је ограничење највише цр-

квене власти, коју је тада имао београдски митрополит. Због тога царски берат, по коме је митрополит управљао Црквом, губи у многоме своју вредност.

Митрополит београдски Леонтије поново се вратио 1811. г. на положај поглавара Цркве у Шумадији. Карађорђе му је наредио идуће го-

дине, "да он по закону ради и управља са свештеничким и монашким чином".⁹ Вероватно да се овде нарочито мислило на споменуто одлуку Војда и Совјета из 1810. г., када му се истиче закон.

У времену рађања српске државе духовни или црквени суд није био формиран. Владике фанариоти решавали су ствари, не по канонима, већ према томе ко би им више платио. Срби нису имали коме да се жале на њихове злоупотребе. Када су се они дигли на устанак, гледали су да се ослободе не само Турака, већ и фанариота. Због тога они гледају да гдегод могу приграбе црквену судску власт и тим ограниче власт фанариота. Тако видимо да магистрати решавају брачне спорове, дају свештеницима парохије, издају заповести за молитве и бденија итд. Осим тога Војд и Совјет забрањују калуђерима да купе милостињу и штите манастирска имања.¹⁰ Сам Војд је присвајао судске послове и дела чисто правне природе.¹¹

Мелетије Никшић, епископ шабачки

Свако ово мешање српске власти у црквене послове и ограничавање власти београдског митрополита чињено је намерно, не са жељом да ограничи црквену власт, већ да ограничи и на крају, чак, да истисну самовласне владике фанариоте, који су деловали противу српскога народа.

МИЛОШЕВО ДОБА

Став кнеза Милоша према владицама странцима био је енергичнији него став Карађорђевић, јер видимо да се он више меша у црквене по-

словце.¹² Он је знао да народ воли своју Цркву, па ју је помагао као Цркву народа из кога је сам понишао. Њему је народ био поверио своју Цркву, и зато се мешао у црквену управу. Нема ниједног црквеног посла у који се он није мешао. У првим годинама његове владавине давао је или одузимао парохије, решавао брачне спорове и то по своме нахођењу, постављао намеснике по манастирима, премештао калуђере, манастире проглашавао у цркве итд.¹³ У целом овом послу кнез Милош, као добар православца, гледао је да не окрњи права и углед Цркве. Од свештеника је тражио да "по закону хришћанском свете источне цркве и уставу светих отаца", раде.¹⁴ Овде под законом светих отаца треба разумети словенски зборник Крмчију, која је, као што смо видели, била у употреби у Шумадији.

Кад је кнез Милош нешто мало организовао државу науми да и у Цркви успостави ред. Поступци владика фанариота принуђавали су га да убрза са успостављањем реда у Цркви. Они су гледали да, и у последњем часу што више материјално искористе наш народ. Кнез је ово хтео да спречи. Када је 1816. г. дошао Мелетије Никшић за епископа шабачког, настао је прелом у историји Српске цркве у Шумадији, јер је дошао на управу једне епархије Србин.¹⁵ То је кнез искористио, па је са владиком Мелетијем и архимандритом Мелетијем Павловићем исте године издао *Уредбу за свештеништво*. Њом је спречена свака злоупотреба грамзивих фанариота приликом наплаћивања прихода. Ова уредба има историјски значај, јер се њом показало да су Срби спремни на одлучан рад око организовања своје Цркве и потискивања владика фанариота.¹⁶ Да би контролисао владике, кнез је сазвао у Крагујевцу 13. и 14. децембра 1822. г. скупштину, на коју су били позвани кнезови, архимандрити, игумани, протојереји, угледни свештеници и трговци. На тој скупштини донета је одлука о висини владичанских прихода и начину скупљања истих, забранивши владичанским људима да они на своју руку то врше. Митрополит Агатангел и владика шабачки Герасим нису хтели да се покоре овој одлуци, али то им је било безуспешно. Том одлуком учињен је крај свим оним злоупотребима које су вршили владике странци у Шумадији.¹⁷

На поменутој скупштини је решено, да се успостави *Конзисторија*

ја или *Свештенички суд* у Крагујевцу. Овим актом, кнез је хтео да успостави посредника између владика и свештенства, а тим ограничи самовољне владике и осигура права свештеника. *Конзисторија* је скупштина ставила у дужност, "да прегледа све заслуге свештеника како и преступленија њина, и по *Крмчији* са сагласијем г. митрополита, опредељавати свештенству награду или казну и пресуђеније своје у важним предметима представљати и верховној власти на видјеније и одобрење". По овој одлуци *Крмчија* се истиче као једини црквени закон по ком се имају решавати црквене ствари, разуме се мање важне у сагласности с митрополитом, а важније су се морале достављати кнезу на преглед и одобрење. Овде се *Крмчија* истиче и служи као основни црквени закон, јер се други не доноси, а преко царског берата, који је митрополит имао, прелазило се као да не постоји. Владике фанариоти противили су се и овој одлуци, с којом се сагласило цело свештенство ослобођене земље. Због овога је кнез сазвао црквене саборе од свију архимандрита, игумана, намесника, протојереја и многих угледних свештеника. Ти сабори одржали су се марта и маја 1823. г. Оба пута су потврђене поменуте одлуке. Тако прва наша *Конзисторија* у Шумадији би потврђена према овим одлукама.¹⁸ Овај духовни суд, у коме је заседавао један архимандрит и један кнез из народа, судио је свештеницима за мање кривце; за веће споразумевао се са митрополитом, па по пресуђењу, предмет је упућиван кнезу на преглед и одобрење. Осим тога, распоређивао је парохије и судио је брачне спорове. Када је на измаку 1827. г. архимандрит Мелетије, члан *Конзисторије*, постављен за члана кнежеве свите, један део послова *Конзисторије* преузела је *Кнежева канцеларија*¹⁹, али већина послова поверена је митрополиту, с којим се кнез био измирио.²⁰

И ове мере, у погледу уређења наше Цркве, биле су углавном срачунате на то да се ограничи власт владика фанариота, који су изазивали својим самовољним поступцима према народу и свештенству, као и својим шуровањем с Турцима. Жеља и кнеза и народа била је, да се једном за увек ослободе ових фанариота. Ово се могло испунити тек после проглашења државне самоуправе када је у Београду проглашен *хатихишериф* 30. новембра 1830. г., по

коме је и наша Црква у Шумадији имала право на своју аутономију, тј. дато је народу право да себи бира Србе за владике.²¹

У сагласности с *хайишиерифом*, изабран је за митрополита Мелетије Павловић, прослављени јунак са Љубића из 1815, и упућен јула 1831. у Цариград патријарху да га хиротонише. Са њим је послан и архимандрит Никифор, који је био изабран за епископа ужичког. Пошто су обојица хиротонисани у Цариграду, врате се у Београд, и ту су у октобру хиротонисали архимандрита Герасима за епископа пожаревачког. Одмах иза тога су одржане прве седнице Архијерејског сабора Српске православне цркве у Београду, на којима су одређене границе епархија, дата упутства владикама да ништа замашније не решавају у својим епархијама без споразума са митрополитом и донете су важне одлуке у погледу управе у Цркви.²²

Доласком митрополита Мелетије за београдског митрополита, престала је за увек власт фанариота у Шумадији. До тада су народ, свештенство и кнез водили борбу против фанариота, а сада настаје период борби народа, српских владика и свештенства противу поглавара своје државе и њених власти, који су хтели да централишу и црквену власт и њене конце да држе у својим рукама. У овом другом периоду, рад на уређењу Цркве отпочео је митрополит Мелетије. Он је обновио стари обичај српских поглавара Цркве да често позива виђеније људе из народа и да се преко њих обавештава о црквеним потребама и начину како да се исте задовоље. Овај поступак је од великог значаја, јер у историји када су год занемаривани ови обичаји, или слично, скупо је то народ коштало. Овај српски митрополит да би спречио неправилности које су се дешавале у раду свештеника, нарочито при склапању бракова, превео је из *Крмчије* одељак, који је назвао: *О сийенима родбине, кумства, по којима се може или не може брак закључити*. Тај превод послао је кнезу у Крагујевац на увиђај, молећи га да превод штампа. Међу његовим првим корацима на уређењу Цркве било је и питање осигурања материјалних права свештенства, што је имало велики значај за организацију Цркве.²³

Септембра 1831. г. закључен је у Цариграду уговор с Патријаршијом

Мелетије Павловић, митрополит Србије

у коме су прецизирана права Српске цркве у ослобођеној земљи, која су допуњена уговором од 17. јула 1836. г., и по њему је проглашена аутономија Цркве.²⁴ Овај је уговор заменио царски берат, који су раније добијали митрополити, иако се то изричито не спомиње. Од тада уговор се наглашава приликом доношења важних законских прописа, и може се у неку руку узети да је важио као основни закон црквени до 1836. г.

Митрополит Мелетије је познавао доста добро Св. Писмо²⁵, зато ради да у духу хришћанском организује Цркву. У пролеће 1833. г. се труди да изради *Устав*, побољша свештеничке приходе.²⁶ На ово га је подстицао унеколико и сам кнез²⁷ који је ипак правила "свете наше Цркве" строго чувао и гледао је да се свештеничко материјално питање срећно регулише. Кад је митрополит поднео *Устав* кнезу на одобрење, пошто га је сам саставио, кнез га је по прегледу одобрио и

ускоро спровео *Народној канцеларији* да га обнародује.²⁸

Митрополит Мелетије умро је у јуну 1833. године²⁹ и с његовом смрћу прекинут је и рад на организацији Цркве. Кнез се баш тада био решио да убудуће своје "вниманије"нутрењим учређенијама отечества" свога посвети. Зато се обраћа митрополиту карловачком Стевану Стратимировићу и моли га да му препоручи неког за митрополита београдског, ко би му могао бити од користи не само у питањима Цркве него и државе. Митрополит му је препоручио Павла Јовановића, који се тада налазио код кнеза у служби на положају његовог секретара³⁰. И заиста Јовановића видимо крајем 1833. г. на положају митрополита београдског, и то под именом Петар.³¹ Нови митрополит је био добар познавалац црквених закона и био је велики организатор. Приликом примања понуде за митрополита дао је кнезу образложе-

ње како замишља управљати Црквом, и у њему је унапред тражио да се државне власти не мешају у црквена питања, на шта је кнез и пристао.³² Када је већ дошао на управу Цркве, одмах је почео да ради на устројству њеном. Његова је главна брига била, да путем доношења основног закона спречи све оне злоупотребе државних власти, које нису имале сталних прописа за свој рад, већ су радиле како су налазиле за потребно.³³ Из ових разлога на саборској седници 5. фебруара 1834. г. митрополит подноси предлог о установи духовних судова у свакој епархији, и Великог духовног суда при Митрополији, у ком би био председник сам митрополит, а чланови два епископа и још шест чланова из свештенства мирског и монашког. Кад би се решавала дела црквеног карактера, строге природе, онда би седницама присуствовали сви архијереји. У томе предлогу било је предвиђено и отварање богословије. Овај предлог је први пројекат основног црквеног закона у правом смислу тога појма. Али тај предлог морао је бити одложен док се није извела државна организација.³⁴

На Срећење 1835. г. проглашен је у Крагујевцу први српски *Устав*. У чл. 93 тога *Устава* говорило се "Внутрење руководство цркве принадежи митрополиту и духовној власти, која ће се указом одредити с набљудавањем уговора, утврђени с патријархом у Цариграду".³⁵ Митрополит Петар није оклевао с припремама за црквено уређење, већ је крајем 1835. г. упутио кнезу и правитељству своје мишљење о организовању духовног суда.³⁶ Ускоро је изradio и пројекат о том суду, као највећој црквеној власти. Тај пројекат послао је 23. фебруара кнезу и *Совјећу*.³⁷ У спроводном писму јављао је кнезу: "Нужда заведенија ове власти основана је на самоме *Уставу*... а и свакому, стање цркве наше и клира црквног тек појасује, довољно је јавна..." Знајући прилике у држави и Цркви митрополит је гледао да у пројекту што боље обухвати у правној форми целу организацију Цркве. Он јасно каже: "Цело внутрење устројење желио би да се по примеру *Државног Совјећа* сочини." Види се да је настојавао да свакако организује власт у Цркви. Према пројекту тражио је да се успостави *Синод* као "највиша духовна власт у Србији, под височеством књаза". Председ-

Плоча са кійијорским најишисом Крађорђа Пејировића над зајадним јорішалом цркве у Тојоли

ник би био митрополит, а чланови по један из сваке епархије, који би били монашког или мирског чина. Послове којима би се бавио *Синод* поделио је на четири струке: а) духовна, б) спремање клира, в) економија и г) судска. Сви епископи и цео клир стајао би под влашћу овога *Синода*, од кога би примали наређења и коме би се обраћали по црквеним питањима. *Синод* би сваке године по један или више пута сазивао епископе. Према пројекту државне власти имале би да помажу црквене власти, а у случају повреде законских прописа од стране црквене власти, сваки Србин имао би право да тражи заштиту од грађанских власти.

У пројекту се говори само о *Синоду*, а не и о нижим духовним властима, али зато у спроводном акту митрополит је изразио своје мишљење да се то повремено организује, и то у свакој епархији место *конзисіјорија*, тзв. духовне комисије, које би вршиле оне послове, који спадају у надлежност *конзисіјорија*.³⁸ Према овоме пројекту сву власт би имао *Синод*, у ком би митрополит и нижи клир имали главну реч. Према томе свештеници би дошли до пуног изражаја у врховној управи цркве. Ова намера уколико је била разуме се добра, била је оскрнављена оним ставом где се предвиђао др-

жавни представник - *прокурор*, без чијег присуства не би важиле синодске одлуке. По овом пројекту јерархија је била запостављена, нижи клир истакнут у врху црквене управе, а држави давана скоро неограничена контрола преко *прокурора*. Али је тај пројекат претрпео знатне измене и после дугог дискутовања у *Совјећу*, у коме је учествовао и сам митрополит, решено је да митрополит спреми нови пројекат.³⁹

За време Св. Петровске скупштине 1835. г. сам кнез Милош је изразио жељу да би архијереји требало што скорије да организују духовне власти. Изазван књажевом жељом, митрополит је с осталим архијерејима спремио пројекат закона *О духовним властима у Србији*.⁴⁰ Држећи се принципа да свака судска власт има три степена, архијереји су у пројекту предвидели три степена духовне власти: *конзисіјорију* за сваку епархију, *архиконзисіјорију* при Митрополији и *Синод*. Према овом пројекту *Синод* је био у Цркви највећа власт. У њему би заседавали сви архијереји и једно лице нижег клира као секретар, а у случају потребе могло би се позвати више њих, само не већи број да их буде од архијереја. Право учествовања представника свештенства остало би и према овоме пројекту, сем када се бира епископ. *Синод* би имао да управља Црквом, и поред законодавне власти вршио би функцију суда трећег и последњег степена. *Архиконзисіјорија* би имала пет чланова, и то су митрополит, као председник и четири духовна лица нижег клира. Њени послови делили су се на четири струке: а) духовну, б) спремање клира и њихова дисциплина, в) економија и г) судска другог степена. *Конзисіјорије* по епархијама требало је да имају по три члана: епископ, као председник, и два члана нижег клира. Оне су имале да саопштавају свештенству наредбе *Синода* и *Архиконзисіјорије*, и да воде црквене послове у епархијама, где би вршиле и судску власт првог степена. У додатку овога пројекта било је наглашено, да сваки Србин има право жалбе грађанским властима уколико би његова права била окрњена од црквених власти. Државне власти не би имале никакву контролу над радом црквених власти, јер су оне могле да раде без *прокурора*, или неке друге контроле. Цркви је давана пуна слобода рада и са поверењем. Треба истаћи да је ово први законски пројекат

уставног карактера, који је у правој форми састављен и имао је 56 параграфа. Овај пројекат био је готов у јулу 1835. г., али није могао бити размотрен због кнежевог одласка у Цариград.

Када се кнез вратио из Цариграда тражио је од митрополита да се приступи организовању духовне власти. Митрополит је тада поменути пројекат *О духовним власицима* скратио на 30 параграфа и упутио га 31. јануара 1836. г. кнезу на преглед и одобрење.⁴¹ По овом прерађеном пројекту највећу духовну власт представљали би архијереји, који би решавали важнија питања о вери и Цркви. Та власт би била "под надзиранијем књаза и с признанијем одношенија цркве српске према Константинопољском престолу". Ово схватање у пројекту одговарало је *Устави*, јер се у чл. 93. тога *Устава* говори и о односу Српске цркве према Патријаршији, а у чл. 97. изричито се каже да све власти у земљи стоје под покровитељством кнеза. Даље се у пројекту истицало питање организације само једне *Конзисторије*, при Митрополији, у чију би надлежност спадала дела која би требало да решава највећа духовна власт, тј. скуп архијереја. Али пошто архијереји не би могли стално заседавати у тој *Конзисторији*, јер би морали бити у својим епархијама, то је имало да се поверава тај посао *Конзисторији*, сем у важним пословима, који би се решавали у *Конзисторији* у присуству свих архијереја када би се једанпут у години састајали. *Конзисторија* би имала пет чланова: митрополит и четири свештеника, или калуђера. По потреби у посебним случајевима могли би се именовати и почасни чланови. И према овоме пројекту предмети којима би се *Конзисторија* бавила делили су се, као и раније, на четири групе. Државне власти имале су да указују помоћ духовним властима, а противу незаконских одлука *Конзисторије* давало се Србима право жалбе грађанским властима.

Овај пројекат кнез је послао *Совјету* на мишљење.⁴² *Совјет* је донео одлуку у својој седници од 13. фебруара, да се пројекат у многоме измени, и нешто допуни, како би духовним властима оставио минимум дела и исте ставио под "надзираније" државних власти, и тражио је да се то нарочито истакне у законском пројекту. Што се тиче прописа о односу Српске цркве према Патријаршији, *Совјет* је одбацио, остављају-

ћи то државним властима да оне воде о томе рачуна. Чак је *Совјет* захтевао да преписку са Патријаршијом наша Црква не води, већ сам кнез испред *Конзисторије*. Углавном, теза је *Совјета* била да ограничи и спута параграфима врховну управу Цркве, остављајући је у зависности од државних власти. Осим тога *Совјет* је нагласио у поправкама да је *Конзисторија* духовна власт за све епархије и то док се не би основале у осталим епархијама такве конзисторије.⁴³ Те поправке 4. марта је послао кнез митрополиту да би он ставио своје примедбе.⁴⁴ Митрополит је тек у мају одговорио на примедбе *Совјета*. Његов став је био одлучај и јасан. Он је заступао своје тезе разрађене у пројекту, па их је опширним коментаром бранио. Нарочито се осврнуо на однос према Патријаршији, јер је његова жеља била да се та ствар законски формулише према канонима и обавезама према Патријаршији, али на крају оставио је ту ствар кнезу да је реши према своме нахођењу, у сагласности са политиком земље; само је тражио да преписку са Патријаршијом води *Конзисторија*, па макар она ишла и преко државних власти. Све остале поправке *Совјета* је одбацио и у више случајева појачавао је ауторитет духовних власти.⁴⁵ Кнез се није много обазирао на митрополитове примедбе, већ је после неколико дана, на народној скупштини у Крагујевцу, о Духовима, где је био присутан и митрополит са осталим архијерејима, обнародовао *Начерџаније о духовним власицима у Србији*.⁴⁶ Тако је Српска црква у Шумадији добила 21. маја 1836. г. први писани основни црквени закон.⁴⁷

У примедбама уз чл. 3. овога закона речено је, да ће *Конзисторија*, основана при Митрополији, бити проглашена духовним судом другог степена, онда када се по епархијама заведу *конзисторије* као судови првог степена. Новооснована *Конзисторија* исте године изградила је допуне и објашњења *Начерџанија* у којима је објаснила питање односа епископа према Конзисторији. Ту су наглашена права епископа и истакнути послови којима имају да управљају у епархијама, било сами или са клиром. Ради бољег прегледа послова који су остали у надлежности епископа издате су ове допуне и објашњења и нарочито је тамо наглашено да ће важити док се не заведу конзисторије у епархијама.⁴⁸ Када се узму у обзир ове допуне, ипак је

предвиђена нека врста духовних судова по епархијама, јер су епископи са свештеницима били упућени да врше послове који спадају у круг духовних судова.

По *Начерџанију* одржана је прва седница *Конзисторије* 11. јуна и тога дана Српска црква у Шумадији по први пут кренула је путем који су одредиле српске црквене и грађанске власти.⁴⁹

ДОБА УСТАВОБРАНИТЕЉА

По закону из 1836. г. Црква није могла дуго да води своје послове. Убрзо се увидело да је немогуће водити црквену организацију без *конзисторија* по епархијама. Због тога 2. новембра 1838. г. епископ ужички тражи да се одобри оснивање духовног суда у ужичкој епархији, који би чувао црквене правне прописе. Кнез се сагласио с овим захтевима, па је затражио од митрополита да састави "мали устав или законик тога суда", по коме би се председник и чланови суда управљали. Митрополит је одбио да састави овај "мали устав", објашњавајући да то спада у компетенцију рада свију архијереја, после чега би морала следовати потврда државних власти, и ствар је одложио до заседања *Синода*. Митрополит, желећи и сам да се што пре установе духовни судови, место траженог "малог устава" упутио је епископима објашњење по коме су требали да раде, и препоручио им да припреме своја мишљења по питању оснивања духовних судова, не само у ужичкој епархији, него и у другим епархијама.⁵⁰ Почетком 1839. г. архијереји су припремили пројекат о оснивању конзисторија. По томе пројекту предвиђало се успостављање епархијских *конзисторија*, које би поред *Синода* и *Ајелатијорије* водиле црквене послове.⁵¹

Када је стигао пројекат у *Совјет*, није могао бити претресан, јер је *Совјет* био заузет другим важним пословима, али зато је *Совјет* донео одлуку да се у свакој епархији установе *конзисторије* које би радиле по угледу на *Конзисторију* при Митрополији. То је имало да буде привремено решење овога горућег питања.⁵² Иза тога, ускоро су се основале *конзисторије*, а митрополит је дао упутство којим пословима да се баве док о томе закон не буде издан.⁵³ После тога, још 1840. г. митрополит је покретао питање доношења закона којим би се коначно решило ово важно питање. Чинио је

то и 1842. г., којом приликом је поднео и неке допуне пројекта, који је већ био израније готов.⁵⁴ Идуће године настао је сукоб између црквених и грађанских власти по питању компетенције у суђењу свештеницима. Тада је кнез затражио да се прегледа пројекат закона о уређењу Цркве, и њему што пре достави.⁵⁵ Али, ни овога пута није ништа урађено. То питање покретао је и митрополит и 1844. г., али није имао успеха.⁵⁶

Тек средином 1847. г. почели су озбиљни радови на новом закону о уређењу Цркве. *Совјет* је, по указаној потреби да се такав закон изда, образовао комисију, која је прегледала пројекат закона и нови припремила. Тај нови пројекат Совјет је доставио кнезу на одобрење. После малих измена пројекат је и озаконен 28. августа 1847. године.⁵⁷ Тада је тек Српска црква у Шумадији добила основни црквени закон, или такозвани *Устав*, по коме су први пут законски организоване *конзисџије* по епархијама и цела црквена организација изведена у духу каноана. По овоме закону омогућено је било свештенству оба реда учествовање у црквеној управи. Њихови су представници заседавали у *Конзисџијама*. Овај је закон јасније разграничио црквену и државну власт. Црква је у многим постала самосталнија и њено устројство је добило канонски карактер у пуном смислу. У њему се огледа организаторска способност митрополита Петра и државотворство *Уставобранићели*, који су гледали на народну ствар онако како је тај народ желео.

Темеље овога закона почеле су да руше државне власти чим су пали *Уставобранићели*, тј. када су 1858. г. дошли на престо поново Обреновићи. Те године питање измене закона покреће и сама Црква.⁵⁸

Одређена је и комисија која је саставила пројекат закона. По том пројекту у духовни суд имало би да уђе и једно световно лице, како би се задовољиле жеље народа, који одржава своју Цркву, па онда треба и да учествује у њеној управи.⁵⁹ Већ 1861. г. имамо пројекат готов за *устројеније духовни судови у Књажевију Србији и Њосиујак или рад судовије за епархијске судовије*. С овим пројектом црквене власти нису биле задовољне, па је митрополит Михаило писао државним властима: "Ако би се ово узаконило, онда у Србији неће бити црква по духу православља."⁶⁰ Нови закон потврђен је 30. септембра 1862. г., који се овога пута делио на два дела: 1) устројство црквених власти и 2) поступање црквених власти при суђењу. У овом закону црквена власт подељена је између државних власти и владика. То је био резултат дуге борбе око добијања права било то за државне власти или за владике. Углавном закон је био некористан по свештенство.

Није дуго прошло а питање измене закона дошло је на дневни ред.⁶¹ На том се ради озбиљније него 1873. г. Сабор покреће питање, јер је желео да се разграничи архијерејска и *конзисџијска* власт, пошто су *конзисџије* по закону биле управо органи архијерејске власти и нису судови имали самосталности у раду. Израђени су и пројекти закона, али посао застаје осамдесетих година, јер ускоро избија тзв. "црквено питање".⁶² Тада се протерује законита јерархија, а на власт доводи незаконита, што је све чињено да би се докончао бракоразводни спор између краља Милана и краљице Наталије.⁶³ У Народној скупштини од 1880. г. ради се на укидању духовних судовија.⁶⁴ Сам закон из 1862. г. окрњен је 1883. године⁶⁵, а борба за

укидање духовних судовија, као штетних установа "језуитског духа из давних доба", како су неки посланици говорили, није престајала.⁶⁶ После објављивања *Устава* 1888. г. промене на престолу и политички промена у земљи, израђен је пројект новог црквеног закона, који ступа на снагу 27. априла 1890. г.⁶⁷ У овоме закону помињу се црквене општине, чега немамо у ранијим. Има још неколико успешних прописа, али многим параграфима нарушени су црквени канони и њен поредак. Зато црквене власти још исте године покушавају да учине неке измене и допуне. На томе је и доцније рађено низ година само без успеха.⁶⁸ Под утицајем новог закона објављеног у Русији, године 1906. тражена је реформа и у нашој Цркви.⁶⁹ Идуће године израђен је пројекат.⁷⁰ Око пројекта рађено је највише 1910. г.⁷¹ Нарочито је свештенство било активно у борби за промену закона. Оно је преко свога удружења давало сугестије и примедбе. Карактеристично је да је оно тражило да се установи *Црквени савет* за целу Цркву који би уз Св. Арх. Сабор био део највећег органа црквене управе.⁷²

ЗАКЉУЧАК

Из овога историског прегледа развоја основног црквеног закона можемо закључити, да док је год здрави демократски дух нашега народа могао несметано деловати на Цркву и државу, права Цркве и свештенства била су призната и заштићивана, а црквени судови одржавани су да могу у духу Св. Писма, каноана и Светог предања да раде. Ово се може нарочито констатовати у закону из 1847. г., где су *Уставобранићели* омогућили били да тај дух нашега народа дође до великог изражаја. ■

Љубомир Дурковић - Јакшић

НАПОМЕНЕ

- 1 Еп. Никанор, Критика закона о црквеним властима источно православне цркве у Краљевини Србији, Весник Српске цркве 1891, 10.
- 2 Љ. Ковачевић, Берат Махмуда II од 7. новембра 1813. београдском митрополиту Дионисију, Споменик X, 30-33.
- 3 П. Швабић, Учешће српског свештенства у покрету Срба за своје политичко и црквено ослобођење у 19. веку, Извештај Богословије Св. Саве 1904-5, 15-32; Св. Ј. Никетић, Српска црква у време устанка, Православље 1871, 345-354, 398-405.
- 4 Мемоари проте Матије Ненадовића, Београд 1893, 106-107. Види о томе чланак Радмиле Петровић, Законик проте Матије Ненадовића, Гласник историског друштва у Н. Саду, 1929, 380-384.
- 5 Лазар Арсенијевић-Баталака, Историја српског устанка, Београд 1898, 302-343.

- 6 О митрополиту Леонтију види опширније расправу: М. Вукићевић, Леонтије Ламбровић, Гласник Православне цркве, 1901.
- 7 М. Вукићевић, Прилози за историју цркве првог устанка, Весник Срп. цркве 1891, 108-109.
- 8 Тамо, 110-111.
- 9 Деловоднији протокол Карађорђа Петровића, Београд 1848, 58.
- 10 Вукићевић, Прилози за историју цркве првог устанка, 111-120. Осим магистрата (нахиских судовија) Совјет је судио и брачне спорове (Ст. Максимовић, Суђење у Кнежевини Србији пре писаних закона, Пожаревац 1898, стр. VIII). Сам Карађорђе мешао се у судску власт по свима питањима (М. М. Вукићевић, Судови и њихова уређења од 1804-1813. Полициски гласник 1905, 373).

- 11 Алекса Јовановић, Судови и власти Карађорђева доба, Архив 1908, 15.
- 12 Јос. В. Стојановић, Црквени суд у првих хришћана и Срба, Београд, 86-87.
- 13 Вукашин Ј. Петровић и Др Ник. Ј. Петровић, Грађа за историју Краљевине Србије, Београд 1882, II, 385-399.
- 14 Тамо, 386-387.
- 15 О владици Мелетију види рад: Љуб. Н. Митровић, Мелетије Никшић, епископ шахбачки 1815-1816, Београд 1911.
- 16 Петровићи, 174, 186-190; Милићевић, Поменик, 440. Више о свештеничком питању има у радовима: Милан М. Стојадновић, Српско законодавство о издржавању свештенства, Београд 1909; Др Ч. Марјановић, Наша религиозност и питање о уређењу свештеничког стања, Београд 1928.
- 17 Петровићи, 393-398, 421-430.
- 18 Тамо, 398-402.
- 19 Мита Петровић, Финансије и установе Обновљене Србије до 1812, Београд 1897, I, 589.
- 20 Павле Швабић, Антим митрополит београдски (1827-1831). Гласник Прав. цркве 1903, 493-499.
- 21 Јаша М. Продановић, Уставни развитак и уставна борба у Србији, Београд, б. д., 35.
- 22 О митрополиту Мелетију види опширније: П. Швабић, Мелетије Павловић, митрополит београдски (1831-1832). Гласник прав. цркве 1904. и 1905. За горње податке нарочито важи поменути рад у "Гласнику" за 1904, 90-91, 99-100.
- 23 Тамо, 92, 225-226.
- 24 П. Швабић, К питању о аутономији Српске цркве. Гл. пр. цр. 1903, 375-387; Драгутин Н. Анастасијевић, Писмо цариградског патријарха Константина о проглашењу аутокефалне Српске цркве од 1832. године месеца јануара. Споменик, XLIX, 9-10; Д. Матић, Јавно право књажевства Србије, Београд 1851, 98-117; Нићифор Дучић, Књижевни радови. Књига 9, Београд 1894, 217-220.
- 25 П. Швабић, Мелетије Павловић, 93.
- 26 Тамо, 94.
- 27 Тамо, 524-527.
- 28 Тамо, 536.
- 29 Тамо, 1905, 150.
- 30 Д. Руварац, Митрополит Стеван Стратимировић и Павле Јовановић - потоњи митрополит Петар. Летопис тимочке епархије 1925, 19-28.
- 31 Алекса Илић, Петар Јовановић, митрополит београдски, Београд 1911, 15-33.
- 32 Тамо, 14.
- 33 Тамо, 33.
- 34 Мита Петровић, 590-591. У то доба били су нека врста духовних судова, али се не зна поближе о њима. (Тамо, 590).
- 35 Зборник закона и уредаба о Књажеству Србији, Београд 1877, књ. 30, стр. 15.
- 36 Д. А. (Државна архива). Протокол Митрополије 1835, бр. 62.
- 37 Тамо, бр. 153.
- 38 ПА (Патријаршијска архива). Концепт пројеката налази се заведен у тој архиви под бр. 214, група II, а извод објављен је код: Илића, Петар Јовановић, 35-38.
- 39 Илић, 39.
- 40 Копије пројеката, види у ПА, бр. 214, група II. Алекса Илић објавио је у поменутом делу овај пројекат као први закон (стр. 41-49), ма да је текст пуни први пут објављен у Гласнику прав. цркве 1909.
- 41 Копија пројекта у ПА, бр. 214, група II; ДА. Црква и свештенство 1835-36.
- 42 ДА. Совјет 1836, II, Ф. И, 1.
- 43 Пројект у ПА, бр. 214, група II, а поправке Совјета у ДА. Совјет 1836, II, Ф. I, 1.
- 44 ДА. Црква и свештенство 1835-36.
- 45 Тамо, и у ПА, бр. 214, група II.
- 46 Тада је кнез донео одлуку да се установи и Богословија, што је имало огроман значај за нашу цркву (П. Швабић, О постанку Београдске богословије. Гласник прав. цркве 1903, 37-53; Радослав Марковић, Стогодишњица Богословије Св. Саве. Гласник проф. друштва 1936, св. 1, стр. 1-11).
- 47 Текст закона види у раду: Чедо Митровић, Први српски закон о црквеним властима. Гласник прав. цркве 1909 и засебно. Ту је објављен и један део званичне преписке из 1836, у којој се говори о томе закону.
- 48 Хришћански весник 1901, св. VI и VII, 35-38.
- 49 ДА. Црква и свештенство 1835-36. Види одлуке Конзисторије.
- 50 Илић, Петар Јовановић, 58-64.
- 51 ПА, бр. 214, група II. Ту је оригинал пројекта и два пројекта у концептима из којих се види да их је радио сам митрополит Петар. О томе се пројекту говори у примедбама на крају "Зборника закона и уредаба", II, 250.
- 52 ДА. Књажева канцеларија,нутрењи дела 1839, В. Ф. И, 141.
- 53 Илић, Петар Јовановић, 64-65.
- 54 ПА, бр. 214, група II. Види акта о томе.
- 55 ДА. Совјет 1843, 187; Мин. просвете 1843, Ф. III, 177.
- 56 ПА, бр. 214, група II. Види о томе пројекат.
- 57 ДА. Књажева канцеларија 1847, В. Ф. II, 313; Мин. просвете 1847, Ф. 6), 428; Митрополија 1847, 739. Текст закона види у "Зборнику закона и уредаба", књ. IV, 100-115, и приказ на тај закон; "Новине Читалишта београдског" 14. II и 22 VIII, 1847.
- 58 ПА, бр. 215.
- 59 ПА. Митрополија 1859, 1147.
- 60 ПА, бр. 215; ДА. Мин. просвете 1861, Ф. III, 494; Совјет 1862, 371. Државне власти при изради пројекта користиле су се законом грчке цркве од 23. VI 1833 и румунске цркве од 24. V 1860.
- 61 ДА. Мин. просвете 1865, 457. Види пројекте.
- 62 ПА, бр. 215.
- 63 О томе више види: (Митрополит Михаило), Канонска одбрана православне цркве у Србији. Београд 1881; (Никанор Ружичић, Црквено-јерархијско питање у Србији с канонске тачке гледишта. Београд 1883; Епископ Мојсије, Црквено питање у Србији. Београд 1895; М. Б. И., Мало одговора на брошуру г. епископа Мојсија "Црквено питање у Србији". Шабац 1896. Ово питање обрадио сам у опширнијој студији под насловом: "Бракоразводни спор краља Милана и краљице Наталије". Рад је спремљен за штампу.
- 64 Хришћански весник 1883, 149-162.
- 65 Тамо, 358-384.
- 66 Тамо, 1888, 50-61, 137-143; Весник Српске цркве 1905, 834-839; ДА. Мин. просвете 1888, Ф. IV, 46.
- 67 Н. Дучић, Књижевни радови. Књига 5. Београд 1898, 87-240; Хришћански весник 1889, 933-953, 1893, 146-162; Весник српске цркве 1892, 74-79; 1893, 271-285; 1894, 494-499; 1907, 678-680 (пројекат), 753-776, 943-979; 1909, 897. Овај закон је превео на руски И. Паљмов у Христ. чтен. 1891. и засебно 1893.
- 68 ПА, бр. 215.
- 69 Весник срп. цркве 1906, 29-49.
- 70 Тамо, 1907, 678-680.
- 71 ПА, бр. 215; Весник срп. цркве 1909, 897; 1910, 717-773, 859-863, 909-939, 1006-1022, 1911, 185-195 и даље; Хришћански весник 1910, 621-651; Гласник прав. цркве 1910, XX, 2-4.
- 72 Хришћански весник 1907, 753-756. Пројект види у ПА, бр. 215.

СВЕТИ САВА - БИОГРАФИЈА СРПСКОГ НАРОДА

Наш хришћански живот није идеологија, него живот претворен у дела хришћанска. Зато је Свети Сава градио целог свог живота Цркву Божју као живу заједницу Бога и човека. Због тога су многа поколења била на путу Светога Саве, њиме су се преображавала и надахњивала. Он им је био путоказ, визија, перспектива и животна филозофија. Зато можемо поставити питање, који би народни и друштвени идеали данас били модернији, напреднији, човечнији?

О Светом Сави се пише, прича и говори у српском народу, и не само у српском и не само у православном, ево већ више од осам и по векова, и још увек има шта да се каже и пише. А то значи да је Свети Сава наша прича, никад до краја испричана и завршена. "Сви Срби знају о њему понешто, али нико не зна све, јер је његова биографија истовремено биографија Бога и Цркве у свету и историји. У великој мери, то је биографија целог овог народа".

Овај народ је и пред Богом и пред светом показао лице своје, односно кога има за свој идеал, кад је узео Светога Саву, то "најлепше, најмудрије и најбоље српско дете", за свог Вођу, Учитеља и Просветитеља, незаменљивог и неоспоривог. Зато би многи народи пожелели да имају такво своје дете, које могу издати као пример светог Божјег човека, мудраца, учитеља, дипломату, државника, писца, песника, и пре свега светог истинског човека.

Народ српски од Светог Саве научио је више по томе шта је видео, него шта је чуо. Скоро сви историчари истичу да је Свети Сава био велики државник, црквени организатор, практични народни учитељ, успешан миротворац, конструктивни радник на многим пољима, добар књижевник, умешан строитељ храмова Божијих и много што друго. И заиста, он је био све то, али он је био пре свега и изнад свега свети човек Божји. Из његова светости духовне, као праизвора, извиравале су и извиру многе свеже и снажне струје које су

напајале и напајају и данас његов народ. Он је био велики на многим пољима делатности, но сва та његова величина дошла је од његове светости и надахнућа. А то је зато што је живот Светог Саве био животопис Божји.

Животописи Божјих угодника, као литература и духовна храна, нажалост, често бивају потиснути у нашој култури. Често их замењују биографије људи без великих дела и мисли. Житија се претварају у легенде, легенде у житија, иконе у идоле, идоли у иконе. А житија светих "нису друго до живот Господа Христа поновљен у сваком светитељу, у већој или мањој мери, у овом или оном облику", каже отац Јустин Поповић. То нису само биографије у конвенционалном значењу, већ истовремено најдубља аналитика људске егзистенције. Све оно што чини драму људског живота, бол, патња, страх, очајање, кривица, гордост, безверје, мржња, вера, нада, љубав, утеха, радост - све противречности и сви парадокси људског бивствовања. Мало је примера у светској литератури где се тако разоткривају бескрајне људске могућности и према добру и према злу.

Светитељ није езотерично, ванземаљско биће, већ конкретан човек од крви и меса. То је невероватно једноставна и обична личност, али истовремено и бескрајно сложена личност. И баш као таква личност, била је кроз векове путоказ хришћанским народима, звезда водила, духовни оријентир, узор, за којим су ишли народне вође и народ.

Оно што је код Светог Саве прво и последње, најосновније и вечно, то је да је био истински, изворни, аутентични човек. Свети Сава је био велики човек, јер је био Христов човек. Нису мудрост његова, ни знање његово, ни таленти његови били пресудни да буде то што је - јединствена појава у српском народу, вечити јеванђељски надахнитељ и неоспориви вођа овога народа, и не само овога народа. Сви православни народи га поштују, и сви људи од културе и духовности ценили су га и цене. Свети Сава је то постао зато што се определио за истинског човека, за Христа Богочовека. На основу његовог опредељења за Христа Богочовека и његовог светог живота на земљи, српски народ је Светог Саву још за живота сматрао светим човеком. Зато је владало уверење и сазнање да је народ који нема живе светитеље - духовно мртав народ.

Велика цивилизација европска, која је од великог Достојевског названа "чудом", она је много урадила, створила, али она стално истиче "свест", никада скоро не истиче савест. Народ Светог Саве стално уз свест ставља и савест, чак њу испред свести. Западни свет стално истиче разум, а ми уз разум, који такође поштујемо, стално истичемо срце. Човек није само разум, човек је бар толико, а за мене још више, срце, душа, савест. Свети Сава нас је увек учио не само да будемо свесни, него свесни, не само разумни него мудри, не само правични, него праведни, а праведник је више од правичности. Јер је праведник с Божјом

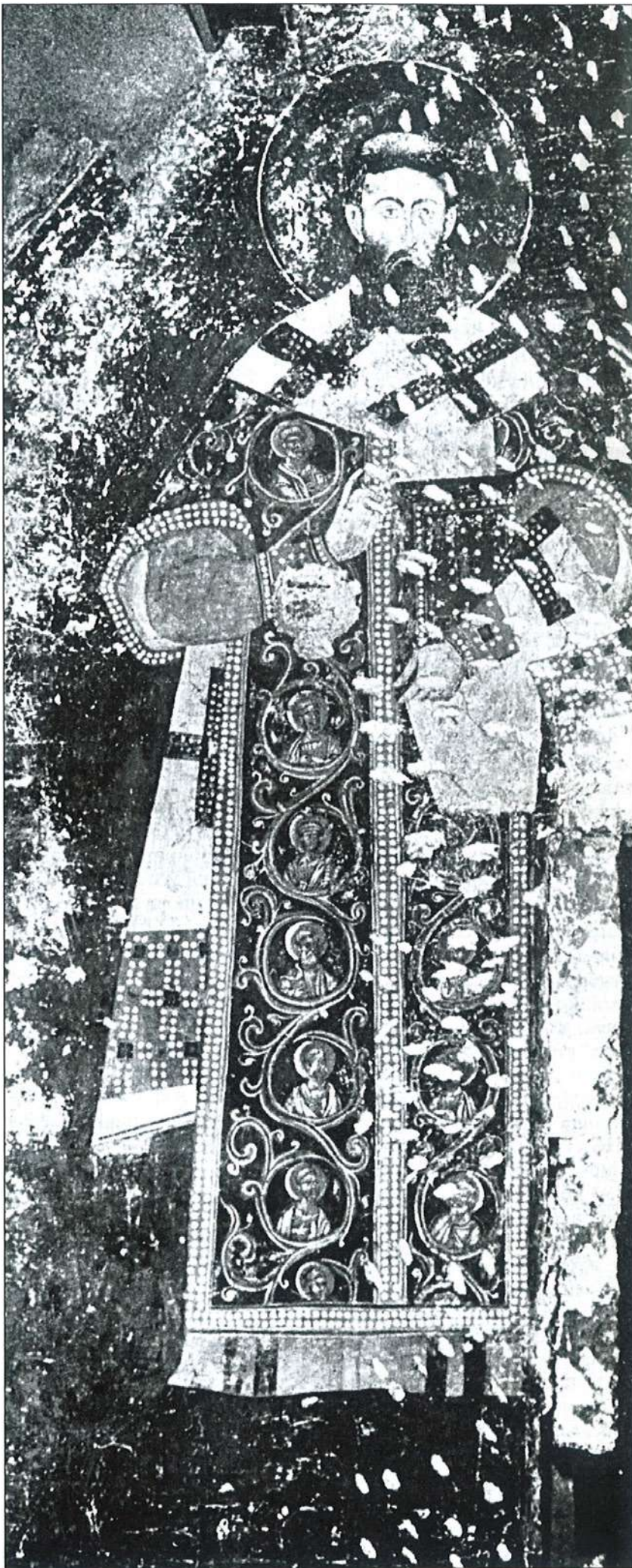
правдом, а људска правда уме да буде и неправда. Праведник није само просветар који нас учи знању, него је просветитељ који нас просвећује светлошћу Божанском. Све је то био Свети Сава, и зато је за нас данас тако значајно слављење њега, поштовање њега, угледање на њега, идење за њим, и са њим за Христом Богочовеком. Као што је то рекао наш српски песник Алекса Шантић: "Ми пут свој знамо - пут Богочовека".

Српски народ нема неспорнију личност и већег просветитеља од Светог Саве. Кроз њега је биће овог народа најбоље видело и предосетило Царство Божије и вечни живот. Непознати и далеки светови који се скривају иза завеса овога света у њему су се открили на најлепши начин. Кроз њега је наш дух доживео најбољу катарзу, а мисао највећи узлет. Наша бурна природа, често склона разузданости и деструктивној стихији, Светим Савом се оплемењивала и припитомљавала.

Свети Сава се умом уздигао докле су стизали најумнији људи његове епохе, а срцем до самог Божанског престола. Напустио је царски двор, одрекао се раскоши и отишао у "земљу Пресвете Богородице", односно Свету Гору, да поправи и просвети себе, како би касније могао да поправља и просвећује друге. Целим бићем је тежио ка Небу, зато је био "небески ангел у телу". У њему је горео пламен вечне љубави. Целог живота сакупљао је "Божански мед", хранио се Божанском храном, пио "Божанско вино", и све то несебично давао другом, не тражећи признање, плату и награду. Дакле, Свети Сава је био и остао печат свога народа.

Печат светосавског духа остао је кроз осам векова неизглађен у овој земљи и неизгладив у овом народу. Има скептичних душа које сматрају да Срби намерно стварају неки култ Светом Сави. Они то цене ваљда по томе, што се Савиндан из године у годину, Богу хвала, све свечаније и одушевљеније прославља. Ми им можемо мирно одговорити, нико не ствара вештачки култ Светоме Сави, него проучавајући своју прошлост, српски народ долази до све већег сазнања о величини, значају и утицају Светог Саве.

Велика је то ствар када цео један народ може да укаже негде у својој прошлости на једног јединственог свог праоца, било телесног, било духовног. Може нам неко и позавидети на Светом Сави. Заиста, он представља за нас тако велики морални капитал да би било чудо да нам странци не позавиде. Но, ту завист ми можемо ублажити на тај начин, што се нећемо само гордити нашим чудесним просветитељем, него ћемо дејствовати по примеру његовом да помогнемо свима којима можемо помоћи, да посејемо свуда добру вољу као што је он сејао. Од Светог Саве нико нас није лепше свету представио и са светом помирио. Где се он појављивао, тамо су туђини постајали сродни-

ци, непријатељи пријатељи, разбрани браћа.

За живота је био "путујући храм" и апостол, а његове мошти су биле лек бесмртности. За живота је учинио много, али је то несразмерно мало у односу на оно што чини у животу после живота. Када је умро, као да се тек родио и почео да живи. Тада је све његово добило још чудеснију снагу и преображавајућу моћ. Током векова се његов жиг утискивао на све што је српско. Постао је заштитни знак целог народа, његов духовни крвоток и огњени стуб који спаја народ са небом.

Његово је име било на уснама оних који долазе на свет. У највећим посрнућима њиме смо васкрсавали, док смо ишли путем на који нас је он упутио, а то је пут Истине, Правде и Љубави. У злокобним временима он је мирио завађену браћу! У трагичним сеобама, њега смо носили као највећу светињу и амајлију и, како каже песник, "докле смо се расејали, дотле се његово име протегло и пепео развејао". Ниједно српско поколење није било небрижно и спокојно, али су га сва славила и радовала му се!

Свети Сава је у свој величанствени програм и у своју љубав укључио све Србе. После Христове љубави, ниједна љубав не милује Србе тако као љубав Светога Саве. А љубав Савина према српском народу није изражена речју него жртвом његовом. Он се сав жртвовао - сав до пепела свог спаљеног тела за народ свој. Монах Теодосије приповеда, како је старац Немања много туговао, што због старости и слабости није могао да издржава све светогорске прописе о молитви, посту и бдењу. А Свети Сава блажаше свога оца овим знаменитим речима: "Не тугуј, господару и оче, ја сам твој пост и стајање. Ја сам твој труд, и то по души труд; на мени је грех твој; ако га има, ја за тебе одговарам". Сава се, дакле, понудио Богу на жртву за спасење свога оца из љубави према своме оцу. Да, он се понудио Богу на жртву и за спасење целог народа свога из љубави према народу своме. И сада на небесима, у царству вечне славе, Свети Сава подноси молитвени труд за народ српски, да би се сав народ српски спасао милошћу Божјом.

Отац народне просвете, Свети Сава је у исто време и отац народне културе. Култура је спољашњи уметнички израз народног ума и

Исјосница Свештога Саве у Кареји на Свештој Гори

осећања. Свети Сава је неуморан био у стројењу и стварању. И све што је он постројио и створио, представља савршени уметнички израз, било да је то грађевина, као што су Студеница, Хиландар и Жича, или народни обичај као прослављање крсне славе, или одабраност језика којим је он говорио и писао. По његовом примеру и надахнућу народ је српски успео да сазда своју савршену националну културу, то јест да да савршен израз свога ума и срца у грађењу, у везу и тканини, у песми и причи, у неисцрпној мудрости, у красоти обичаја и у отмености понашања. Ако се све то назове једном примљеном речју - култура, онда је Свети Сава творац и надахнитељ свеколике наше богате народне културе.

Највећа брига коју је Свети Сава показао после труда над својом душом, јесте брига над народом својим и стварање народне Цркве. Народна црква означава једну самосталну црквену организацију, са својом централном влашћу, са народом и народним свештенством и народним језиком. Народна Црква има своје оправдање у Јеванђељу. Сам Спаситељ заповедио је апостолима Својим: "Идите и научите све народе..." Тим речима он је признао народе као природне јединице Своје васељенске Цркве. И кад је послао Духа Светога на апостоле, апостоли су почели говорити народним језицима; не, дакле, само јеврејским, латинским или грчким.

Народна Црква изискује и народну династију у држави. Уредивши народну Цркву, Свети Сава је почео уређивати и народну државу. Народна држава за Светога Саву значила је отаџбину, земљу отаца наших. Свети владика Николај је рекао: "Не иде народна држава докле мач може ићи, него мач сме ићи само до граница једне народне државе, то јест, отаџбине. Ако се дозволи да се држава простре докле мач може досегнути, онда држава престаје бити народна, престаје бити отаџбином и постаје империја".

На основу неизмерног величања Светога Саве, можда неко може да схвати, па и да помисли, да није реч о људској, већ о магијској личности. Свети Сава није ни митско ни магијско биће, нити светац који стоји на супрот "профаним" људима. Он је само целовита, остварена и довршена људска личност која је свој овоzemалски век проживела црквеним стилем живота. Христос и Црква Божја су учинили да буде то што јесте, света и непролазна личност, вечна икона Христова. У њему се Христос оваплотио. Зато већ толико векова, уверљиво и убедљиво, сведочи да Бог "хода" овом земљом и планетом, да је Бог са нама.

Зашто је Свети Сава тако велики? Зато што је његов Христос тако велики, што је живео Њиме и у Њему и Његовим светим Јеванђељем. Зато што је по речима светог Јеванђеља живео за Христа и за друге и

За Светог Саву у наше време је речено да је он по начину мишљења савременији од наших савременика. Као да ми живимо у његовом, а он у нашем времену. Због тога он није наша прошлост него наша будућност. Он је стварао аутентичну и отворену српску културу, спремну да од других прими све оно што је достојно да буде примљено, али истовремено да одбаци све што скрнави људско достојанство. Циљ му је био да његова земља буде земља слободних, разноликих и различитих људи који ће међусобно да сарађују. Стварао је државу за потребе људи, а не људе за интересе државе. Настојао је да се на свим нивоима успоставе присни и лични односи, а да се укину односи засновани на принципу господар - роб. Градио је

Живимо у времену у којем су замењене и, нажалост, обезvreђене људске вредности, па и наше српске. За поједине Србе, Свети Сава

je danas, u najboljem slučaju zaslužna ličnost iz prošlosti koja ima samo muzejsku i arheološku vrednost. Za mnoge je on kip, mit i idol, a ne ideal i životni krvotok. Sveti Saša je činio sve da narodni uzori budu najobrazovaniji, najmoralniji, najduhovniji, najprosvetljeniji i najbolji ljudi. U naše vreme takvi ljudi kao da su osuđeni na neuspeh. Sve je relativizovano i prevrednovano, ljubav je postala strast, istina laž, a laž istina.

Но, Богу хвала, данас, поред овога негативног што се односи на поједине људе, има и те како и правог буђења и враћања себи, својим коренима и својим прецима. То је велика утеха и охрабрење и сведочанство да ми хришћани треба да смо окренути будућности и вечности, чему нас је учио Свети Сава. Зато смем рећи да ми нисмо изгубљен народ, већ само залутао и потребно је да нам се укаже правац да би стигли до циља. Правац нам је свето Јеванђеље и живот по Јеванђељу, а путоказ је био и остао наш Свети Сава.

Желим свима вама, а посебно деци Светосавској, да изграђују свој људски карактер попут Светог Саве. Имати карактер не значи само бити "чврст" и "доследан", како психологија говори - такав може да буде и те како штетан и за себе и за друге. Карактер значи, пре свега, доброту, избор добра, а не зла; избор врлине а не порока; избор служења Богу и људима, а не владање Богом и људима.

У свему овоме био нам је и остао, и као пример и као узор, наш први архиепископ, просветитељ и учитељ Свети Сава кога треба да следимо. ■

(Предавање у Јагодини,
26. јануар 2004.)

КРОЗ СВЕТОГА САВУ СЕ ПРОЈАВЉУЈЕ САМ БОГ

Диван је Бог у светитељима својим, певао је цар Давид. Да је то заиста тако, сведоче нам бројни примери светитеља Цркве Божије, а у српском народу нарочито примери Светог Саве и светог Симеона. Свети Сава је свет због Јединог Светог, Свеца Израилевог. Светост није плод само личног труда, већ је она пре свега дар Божији који произилази из заједнице, из љубави онога који је вечно Свет. Светитељи су најочигледније богојављење. Богочовек Христос је савршено богојављење у облику човечијем: видљиво обличје невидљивог Бога (Кол 1,15).

Данас не славио само једно име. Ми уздижемо мисли Светог Саве, његове жеље, држимо његову веру. Из ове перспективе кроз Светог Саву се управо пројављује сам Бог.

Његово рођење било је плод не само закона људске природе него и молитве. Од Бога дарован старим родитељима, Богу се и намени. Запаливши душу Духом Светим, млади принц још у раној младости свим срцем поверова истинитој речи Господњој: "Ко љуби оца или матер већма од мене, није мене достојан" (Мт 10,31). Његова љубав према родитељима подвигом слободе преобразила су у личну, Богочовечанску љубав као једину истински човечанску љубав. А то је љубав Христова.

Нико не може да проживи новим васкрслим животом Христовим ако прво не разапне и истовремено не сахрани свога старог човека. Шта то значи ићи за Христом? Шта значи одрећи се себе? То значи бити у сталној заједници вере са Њим. Тако се показује стварна вера која ослобађа од сваке несигурности, уводећи нас у живот у Царству Небеском у свој сили и красоти. Тај ход руковођен Христом и светим Јеванђељем подразумева свакодневну мученичку борбу одрицања од самога себе и творење воље Божије.

Христос непрестано зове свакога човека. Не присиљава нас, већ нам дарује себе и због тога од нас тражи да се и ми одрекнемо свега. Верујући, примајући и одазивајући се не престајемо ићи у Господу и са

Својом јеванђељском делатношћу Свети Сава је потпуно изменио нашу историју, одбацио је старе путеве а отворио нове, уништио је старе вредности а дао нове. Научио нас је да најпре иштемo Царство Божије са којим нам се даје све што је људском бићу потребно

Господом. Син Божији нам јасно говори да смо сви призвани да будемо савршени као што је савршен Отац наш небески (Мт 5,48). Љубав Божија нас стално позива у живу, радосну заједницу, дарујући нам све, а од нас тражећи само једно: да Га чујемо и да му се одазовемо и учествујемо у дару који нам поклања. Све је у Цркви сабрање око Христа који је стално у нама и међу нама. Свети Сава се без двоумљења одазвао позиву Христовом као што су то учинили и апостоли на реч Господњу: "Хајдете за мном и учинићу вас ловцима људи" (Мт. 4,19).

Остварење Христовог позива да свако узме крст свој и пође за Њим подразумева промену начина постојања као природног бића, постављање свога бића на темељима слободе. То је Свети Сава показао напустивши оца, мајку и браћу, а све зарад Христа, отишавши да у Њему нађе постојање, наглашавајући увек да нико не може имати искрене љубави према Богу, уколико је везан за било шта овоземаљско. Побеже у пустињу, у Свету Гору да најстрожијим постом и подвигом и најтоплијом молитвом и најделотворнијим милосрђем испуни душу своју Христом, да оствари Царство Божије у себи и да га шири свуда око себе зрачећи светошћу и доказујући делом да оно што је људима немогуће, могуће је Богу (Мт. 19, 24-26).

Најважније у животу Светог Саве било је на чему, или боље, на коме утемељити свој живот да би све то могао постићи. Ту истину о Божијем промислу тражио је и нашао далеко од свог двора, у манастирској тишини Свете Горе, предајући цело своје биће Ономе који је страдао и васкрсао за њега - Господу Христу. Предати целог себе Богочовеку значи сав бити у речи Његовој, у Јеванђељу Његовом, живети том речи увек. Само такав труд пре-

ображава биће човеково и дарује му познање истине. А ко познаје истину одмах сазнаје да је Христос - савршени вечни Син Божији. И љубав га односи и потпуно предаје Христу. Љубав Светог Саве, по сведочењу његових биографа, праштала је грех грешнима, поправљала оне који су чинили зло, охрабривала клоунуле, лечила болесне и стишавала олује. Свима је био све са једним узвишеним циљем: да све придобије за Христа и за живот вечни. Требало је да свој народ изведе из тамнице многобоштва чији су се трагови у то време још увек осећали, и да српски род као целину накалеми на Христов чокот. Он, истина, није први посејао семе науке Христове у нашем народу, али је он први посејано семе залио и добар плод обезбедио.

За Светог Саву Бог није апстрактна идеја, већ личност са којом се треба срести: "Ја сам у своме Оцу и ви у мени и Ја у вама" (Јн 14,20). Ближњима је служио као самоме Богу, за своју љубав ништа није тражио, нити за смерност - похвалу, нити за служење - благодарност. Он објављује Бога целокупним својим бићем, сваким својим поступком, осећањем, речју, мишљу, делом. Пут Светог Саве ка спасењу јесте пут ка Христу, и увек кроз Христа, то јест кроз Цркву која је Тело Његово, а основна порука Цркве увек је била - заједничка слободна љубав и јединство у различитости по узору на Бога - Свету Тројицу.

Свети Сава чврсто верује речима Откривења: "Када Црква буде достигла пуноћу раста коју је одредила воља Божија, тада ће царство овога света постати Царство Господа нашег и Христа Његовог" (Отк 11,15). Црква Христова ће засијати вечном славом као Царство Небеско и показати се да је она истинити основ постојања света. У будућем веку сви свети ће заједно са анђели-

ма и свеколиком твари непрестано, у вечној Литургији Царства Божијег, приносити славу и поклоњење Оцу и Сину и Светоме Духу, одавати част и хвалу Господу Исусу Христу - Цару славе "који је исти јуче и данас и у векове" (Јев 13,8). Тада ће се и испунити циљ стварања, а то је абрање свих и свега око Сина Човечијег, око Христа Богочовека. Разлог је Велики и Славни Последњи Дан Осми.

Сва је мисија Светог Саве у томе: открити људима истиниту светлост. Он само о томе и сведочи као очевидца који ту светлост непрестано осећа. Ту "светлост света" и "светлост живота" човеку даје Дух Свети за веру у Христа и љубав према Христу, а циљ хришћанског живота и јесте задобијање Духа Светог, то јест обожење. Истински Богочовечански живот јесте "правда и мир и радост у Духу Светом" (Рим 14,7).

Човек не може чинити ништа без Христа (Јн 15,5), не може чинити ништа истински добро, божанско, бесмртно, вечно. Сва људска делатност без Христа потапа биће човека кроз грех у смрт, јер грех не може одвести Безгрешном. Богочовек сав свој однос са људима заснива на слободи и љубави. Спасење се нуди свакој личности али се не намеће. Сав је домострој спасења Бог изградио на љубави и од љубави. А љубав је најпотпунији израз слободе. Јеванђеље је засновано на слободном самоопредељењу "за" и "против" Христа. "Ако хоћеш" - то је Христово руководно начело у проповедању и придобијању за Јеванђеље.

Ако се слободно Христу предамо, Он дела спасење у нама, па не живимо више ми, већ Христос живи у нама. Крштењем умиремо и бивамо погребени јер нас Христос прима као мртве и трулежне. Сахрањени у Њему, рађамо се и васкрсавамо са Њим из воде као из гроба у светлост новог живота. Дух Свети нас уводи у Литургију, где се живи животом будућег века, даје нам место и службу у њој, оспособљава нас за нови живот, а то је Евхаристија. Хришћа-

ни свој идентитет једино налазе у Цркви. Ми у Литургији учимо да други није наш непријатељ, већ извор живота, да без другог не можемо бити личности, јер нас је Господ тако створио по лику своме. Наши лични идентитети су одређени нашим егзистенцијалним ставом. Онај који коначно задобија наш идентитет, јесте онај за кога дајемо своје биће.

Свети Сава је чврсто утемељен на личности Богочовека Христа, са

стал. Та река која: "Непрестано истиче од престола Бога и Јагњета" (Отк 22,1), изображава благодат животворног Духа. То је благодат и милост Божија која ће се увек неисцрпно изливати на житеље небеског града, испуњавајући њихова срца неизрецивим блаженством. Дух и Невеста, то јест Црква Христова позивају свакога да дође и као дар слободно захвати воду живота, како би се удостојио да постане грађанин небеског Јерусалима.

Својом јеванђељском делатношћу Св. Сава је потпуно изменио нашу историју: одбацио је старе путеве, а отворио нове, уништио је старе вредности а дао нове. Научио нас је да најпре иштемо Царство Божије са којим нам се даје све што је људском бићу потребно.

Ми знамо да су светитељи Божији живи. Ми знамо да је Свети Сава жив. Ми често осећамо његово присуство у овој светињи. Али, никада то осећање није тако силно као у овај његов дан. Његово предање је једини пут до вечног живота јер другог у ствари нема. Таква личност својим духовним ликом о-

басјава пут и својим савременицима и својим потомцима, па и његове свете мошти и после смрти беху извор утехе и исцељења многима који су га молитвено призивали.

Дело Светог Саве у Божијем плану стварања света има своје место на путу обзнањивања и слављења величине Господње, дело које ће многе повести за Оним који је једини "Пут, Истина и Живот". Молитве Светог Саве нека и нас укрепе и дају нам радост духовног препорода и снажни осећај исконске свежине свеоживљавајућег Духа Божијег којим је он тако богато надахнут.

Стражимо и са надом ишчекујмо обећање Господње, да ће нам поново доћи. Он ће доћи брзо и ништа неће зауставити Његов долазак, као што ништа неће зауставити Његове непроменљиве одлуке и обећања. ■

Милић Марковић, јереј
(Светосавска беседа 2004.
у Богословији Светог Јована
Златоустог у Крагујевцу)

Свети Сава молићвом усмрћује Сјреза, дејла иконе, Морача, 1645.

светошћу као мером људског достојанства. Тако виђено Светосавље је сведочанство Царства Божијег на земљи у коме смо сви позвани да се родимо одозго за нови живот. Он је испојао Сину Божијем уистину "нову песму", о којој је прорицао још псалмопојац Давид (Пс 98,1). У тој песми прославља се ново Царство Сина Божијег у којем се Он зацарио као Богочовек, купивши то Царство високом ценом своје крви.

У Откривењу Јовановом видимо: "Мноштво народа којег нико не може избројати, од сваког племена и рода и народа и језика стајаше пред престолом и пред Јагњетом" (Отк 7,9). Наша вера и наша нада говори нам да су међу њима Свети Сава и српски народ, јер њихов удео је вечна радост пред престолом Божијим. Непрестано блаженство чланова небеске Цркве изображава и река воде живота, бистра као кри-

СВЕТИ САВА - ВЕЧНИ ПЛАМЕН У СРПСКОЈ ДУШИ

Чинило се да је овај пут јануар своје студени затурио у ковчегу времена и да нема намеру да пребива по њему. Кажу да су зиме сада другачије. Кажу да нема више оних снегова, оних сметова, оних ветрова... кажу...

Ослушните шта се у Србији збори: "Може да буде како хоће, ал' о Светом Сави зна се... мора бити свет смрзнут бар на час, да заћути док ледени студенац витла и цвили нашим горама, њивама, тротоарима." Не треба Србији календар да зна кад је напољу најхладније. То је онда кад је у души Срба најтоплије, то је за Савина Дана.

А кад под ногама зашкрипи залеђена стаза и зачује се тихи жамор кроз порту према цркви, видећеш најлепшу поворку на свету и руменило њихових лица рећиће ти да је радостан дан освануо. И док са висина крстова православних, светлост помаља и топи студен и маглу, душе се њихове поново пуне топлином. То вечни пла-

мен Савине племенитости походи свој народ, да му веру у доброту врати, да преживи и да траје и кад је најтеже. На том вечном пламену доброте просвећивали смо се кроз најмрачније године, осветљавао нам је пут и кад је као народ требало да будемо заборављени од историје. Он нам је показао да су пет векова тамновања ништа према вечности трајања у људима који верују свом просветитељу и свецу.

И остаће тако, јер њему су се увек и највише радовала деца. А она ће причати и певати о томе и деци своје деце, јер тако је записано негде дубоко у генетском запису овог народа.

Не треба Србији календар да зна кад је напољу најхладније. То је онда кад је у души Срба најтоплије, то је за Савина Дана. ■

Милена Митровић, I-5
Гимназија Варварин

ПРОСЛАВА САВИНДАНА У ЦРКВИНАМА КОД МЛАДЕНОВЦА

Овогодишња прослава Савиндана у храму светог пророка Илије у Црквицама код Младеновца била је више него величанствена. Свештенство овога храма служило је свету литургију у част првог српског архиепископа и просветитеља.

После Свете литургије пререзани су славски колачи за основне

школе у Марковцу, Стојнику и Међулужју, а колач за школу из Пружатовца резан је у овој школи. Иначе, све ове школе се налазе у парохијама овога храма. После светосавске химне, уследио је драмски програм и рецитације деце из Пружатовца која су организовано са својим учитељима присуствовали богослужењу у храму.

Црква је уз помоћ донатора припремила око 320 пакетића и поделила присутној деци која су се ове године окупила у већем броју него претходних година и увеличала прославу своје школске славе. Свечаност је настављена свечаним ручковима за сваку школу посебно. ■

Дејан Ракетић

ОСВЕЋЕН ХРАМ СВЕТОГ ГРИГОРИЈА БОГОСЛОВА У ГРОШНИЦИ

У недељу 8. фебруара 2004. године Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. Јован у селу Грошници код Крагујевца осветио је новоизграђени храм, посвећен св. Григорију Богослову. Уочи освећења, служено је бденије које је најавило да ће чин освећења заиста бити важан моменат у свештеној историји наше Цркве, Шумадијске епархије и побожних житеља Грошнице.

Сутрадан, пред почетак Свете литургије, Његово преосвештенство епископ шумадијски Јован, током освећења, у Часну трпезу ставио је делиће моштију св. архијакон Стефана, св. великомученика Георгија, св. мученика Харлампија и св. цара Уроша I. Све ово чинио је уз жељу да ови светитељи буду молитвеници пред Богом за све нас који у овај храм будемо долазили и у њему се Богу молили.

За време свете Литургије, Његово преосвештенство епископ Јован одржао је беседу коју је почео речима: Ево Богу хвала, благодаћу Пресветог Духа осветили смо по димензијама овај мали храм, али храм ко-

ји заиста, када га погледамо, личи на један пупољак руже који треба тек да се расцвети. Од вас мештана, на првом месту од свештеника који овде богослужи, од мене епископа, од свих нас, а и вас, зависи, хоће ли се овај пупољак расцветати или ће остати затворен. Данас је велика радост, не само за Цркву шумадијску, не само за Цркву српску, него за све православље. То је велика радост, не само за нас на земљи, него радост и на небу, јер када градим храмове Божије, тада и себе уграђујемо у ове зидове, да постанемо живо камење, по речима св. апостола Павла - узимајте се у храм Духа Божијег.

Епископ је тумачио и причу из светог Јеванђеља о блудном сину у којој се види смисао покајања и повратак Богу који је увак спреман да са очинском љубављу опрости грешнику сваки грех и прихвати га у Царство Своје Небеско. На крају своје бесиде, епископ се захвалио свима који су помогли изградњу овог светог храма, а пароха грошничког јереја Душана Илића одликовао је правом ношења црвеног појаса.

Отац Душан Илић обратио се повереној пастви речима: Примео сам право ношења црвеног појаса, али са једном дозом чежње, страха и опреза, јер је то још једно бремене које изискује од мене да се усавршавам у христољубљу, добротољубљу и братољубљу, а све на ползу и на радост наше свете Цркве и мојих драгих парохијана.

Литургијску радост, поред Његовог преосвештенства, свештеника и ђакон, улепшали су чланови хора Богословије Св. Јована Златоустог из Крагујевца заједно са верним народом.

После свете Литургије Његово преосвештенство епископ Јован је са свештенством и верним народом отишао за трпезу љубави коју су поводом освећења храма припремили мештани села Грошнице. При одласку, епископ је пун радости напустио ово село, захваливши свима и благословивши све који су уложили труда у ово велико духовно славље у Грошници. ■

Зоран Пожарев, богослов

ОСВЕЋЕНИ ТЕМЕЉИ ЗА НОВУ ШКОЛУ У СТЕПОЈЕВЦУ

Грађани Степојевца више од двадесет година ишчекују изградњу нове школе, јер је стара зграда монтажна и рок јој је одавно истекао. С обзиром да ову основну школу похађа више од пет стотина деце, јасно је са коликим је одушевљењем почетак радова нове школе дочекан међу радницима школе, децом и родитељима.

Освећење темеља 6. фебруара 2004. године извршио је Његово преосвештенство епископ шумадијски Господин Јован уз саслужење свештеника Архијерејског намесништва бељаничког, а за време надлежног пароха Степојевачког Милана Дрочића и директора школе Верице Анђелић.

Овај радостан догађај улепшао је и предиван сунчан дан, са неуобичајеном температуром за ово доба године.

Овом свечаном догађају присуствовао је велики број грађана Степојевца као и многе званице из културног и јавног живота града Београда и општине Лазаревац. Епископ Јован је после чина освећења поздравио све присутне, благословио почетак радова и указао на ве-

лики значај изградње објекта као што је школа. У свом обраћању Епископ је нагласио: Школу као грађевину је тешко, али и лако саградити, тешко је изградити људе који ће у њој живети и радити, јер оно што даје дух грађевини није ни лепота ни архитектура, већ људи, то

јест, дух људи који су у њој. Владика Јован је при одласку пожелео да се овај објекат уз помоћ Божију успешно приведе крају и да се поново сви нађу на истом месту у септембру, на освећењу новог велелепног школског здања. ■

Милан Дрочић, јереј

СЛАВА ОПЛЕНАЧКЕ ЦРКВЕ СВЕТА ТРИ ЈЕРАРХА

У четвртак 12. марта 2004. године поводом храмовне славе цркве Света Три Јерарха у Тополи, Свету архијерејску литургију служио је епископ шумадијски Г. Јован уз саслужење двојице свештеника, Драгослава Богдановића и Милисав Симића и ђакон Рајка Стефановића. На Светој литургији певао је хор Опленач којим је дириговала госпођа Марија Ракоњац. Након Малог входа, епископ Јован је протојерејским чином одликовао свештенике Драгослава Богдановића и Милисав Симића, пожелевши им да још ревносније служе олтару Божијем.

У беседи коју је епископ Јован изговорио по прочитаном Јеванђељу, владика је истакао значај ревносног, честитог, хришћанског живот, како за сваког човека као јединствену и непоновљиву личност, тако и за целокупну Цркву. Ту своју мисао епископ Јован је поткрепио прочитаним Јеванђељем, позивајући се на речи јеванђелисте Матеја: "Тако да се свјетли ваше видјело пред људима, да виде ваша добра дела и славе Оца вашег који је на небесима" (Мт 5,16). Благосиљајући сабрани народ епископ Јован је свима пожелео свако добро и благослов Божији у сваком добром делу које буду учинили. ■

ХРИШЋАНИН У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ

Цео домострој спасења устројен је као последњем догађају хришћанства, Другом доласку Господа Исуса Христа. Као свештена дужност хришћана, показује се брига за свет и његово спасење. Православно предање нам говори да су хришћани отворени за свет и зато су сва настојања да се они одвоје од света, осуђена на пропаст. Зато хришћани, као чланови евхаристијске заједнице, представљају прави залог спасења света

Свако новорођено дете, без обзира на његове предности и недостатке, постаје део света и свет га као таквог прихвата. Својим рађањем, оно постаје носилац живота и свет постаје део њега, његова својина. Још од малих ногу дете се учи разним стварима које ће му допринети при обликовању начина живота у свету. Ту се јавља и први сусрет детета са светом, када је оно у стању да нешто учини и да тај свет обликује. На који ће начин оно извршити то обликовање и на чему ће бити заснован његов однос са светом, зависиће пресудно од околине у којој одраста. Сусрет који се ту јавља, јесте сусрет човека са светом и тај сусрет му намеће питања о томе истом свету на која он, као носилац и владар света, треба да одговори и да се на основу њих односи према њему. Из тога проистиче да је данашње друштво вишеслојно и да задовољава, на изглед, потребу свакога члана. То је заиста тежак проблем са којим се сусрећемо при организацији савременог друштва.

Такође, велики проблем који се налази пред нама, јесте проблем односа хришћана према свету и њихов положај у савременом свету, те проблеми који се налазе пред човеком Цркве приликом ступања у воде савременог света. Савремено друштво у своме сферичном облику треба да уврсти у своје вртлоге и човека хришћанског начина живота, управо задовољавајући потребе свакога члана. Овај проблем, наизглед, нема велике размере, посматрано са позиције савременог света, где свако има своје грађанско право и на основу њега остварује своје потребе.

У вези са овим, неминовно се постављају питања: Шта значи бити хришћанин? Шта је то савремени свет и његов историјски настанак? Какав је однос света и Цркве? Који су проблеми савременог света и која је улога Цркве и хришћана у њиховом решавању? То су питања савременог доба, на која је потребно дати одговоре. Свако од питања које буде било пред нама, наглашавам, носи одређене егзистенцијалне и спасењске последице, мимо којих се не може посматрати било који проблем.

ХРИШЋАНИН - СВЕДОК ИСТИНЕ

Шта то значи бити хришћанин? Апостол Павле, када говори - хришћани, првенствено мисли на чланове Цркве, на оне који удеоничаре у истини Царства Божијег, током литургисања, односно ломљења хлебова. То нам говори да хришћанин значи бити члан Цркве Христове.

Ту се намеће важност хришћанске антропологије која нам указује да бити хришћанин, значи бити сведок истине Царства. Хришћанска антропологија нас упућује да је човек круна стварања, а тиме и "господар творевине", то јест њен чувар, и да створен одлуком предвечног савеза Свете Тројице, је биће заједнице (1 Мој 1,26). Човекова љубав и слобода се остварују једино унутар заједнице Бога и човека. То партиципирање је човеку омогућено зато што у себи носи икону Божију, слободу. То је једина ствар коју човеку не можете одузети. Можете човеку да нанесете бол, да уништите каријеру или многе друге

ствари, али икону живота не. Сам Бог је слобода, а човек Његова икона. Слобода за човека значи живот и он је пројављује у своме односу к Богу. Али погрешном употребом представља и зло за човека, те тада неће бити животносна, но ће постати тиранин и путовања ка смрти. Овакав однос нам показује да је човек заиста узвишен изнад целе творевине. Та узвишеност пред њега поставља и одређене задатке. Створен као слободно биће и као биће пуно љубави, он има задатак да творевину узнесе к Богу као њен свештенослужитељ. Задатак првог човека је био да творевину узнесе Богу, али Адам то не чини и Бог налази нови начин: оваплоћењем Христовим који постаје прави човек обухвативши све створено. Своје постојење он црпи у личности Христовој који представља извор правог, спасеног, потпуног човека. Само у христоцентричној антропологији човек може да оствари уздизање себе, а тиме и целе творевине ка истинитом Животодавцу, Богу Оцу. Из тога разлога у Христу лежи тајна човекове личности. Та тајна, домострој спасења, постаје за хришћанина сведочење.

Овде је веома битно показати шта то значи сведочење и када оно почиње? Сведочење се за хришћане открива као главни и једини метод живота Цркве.¹ Тако, о томе имамо сведочење Старога и Новог Завета, а оба сведоче истину Христа Богочовека. У наставку Новог Завета имамо апостолски начин сведочења, сведочење светих отаца Цркве, мученички начин и многе друге начине сведочења. Свако од њих сведочио је истину Христа, васкрслог Христа,

који је испуњење старозаветног сведочанства, откривење новозаветног, а истина будућег. Сведочењем Христа они су сведочили истину васкрсења и спасења свих у Христу, сведочили истину Царства Божијег. Тај догађај је омогућио оприсутњавање истине, а евхаристија постаје догађај који одваја хришћане од сваке идеологије. То сведочење мора бити из љубави и у љубави, јер се сведоци Христа познају по међусобној љубави (Јн 13,34-35). Наше хришћанско сведочење на основу овога извире у Христу, на евхаристији иконично у епископу као Његовој икони. Не постоји други начин остваривања заједнице са Богом, нити другачије предокушање Царства Божијег, осим заједнице нас и Христа. Из овога се најбоље показује да бити хришћанин, значи бити сведок истине. Али то сведочење мора да буде свесно, из слободе и љубави, а не једно бледо и занесено, јер у том случају не би сведочили истину Царства Божијег. О томе лепо говори отац Јован Мајендорф: "Без обзира да ли је византијски хришћанин био богослов, монах, или обичан световњак, он је знао да његова вера није никакво паушално прихватање интелектуалних пропорција које је предложила одговарајућа власт, него је она сведочанство које му је лично доступно у литургијском и светотајинском животу Цркве, као и у животу молитве и созерцања, што је једно од другог неодвојиво".² Бледо или занесено сведочење је тиранија над човековом личношћу. За хришћане не постоји појам тираније, него слободно сведочење као одраз пројављивања слободе у облику благословене послушности, послушности детета према својој мајци која је за њега извор живота. Овим се жели рећи да хришћанство не укида слободу на којој инсистира савремено друштво, него уводи једну нову димензију слободе, слободе као извора спасења све твари.

Сведочење нас као хришћана почиње крштењем, када постајемо чланови Цркве и сведоци истине. Тим чином почиње наша борба са овим светом, одрицањем од сатане и примањем Духа Светога. Тада постајемо саборна бића и свештенослужитељи твари. Саборно уздизање свега створеног је примарни задатак сваког ко се назива хришћанином. Доживљавајући човека на овај начин, христоцентрично, постојање није могуће остварити без неког поред себе, неког ко ће нам

Сабор Свих Свешћих, икона са иконосћаса Биђорског храма

потврдити нашу личност. Ту се јавља та саборност Цркве, која се пројављује на евхаристији и која постаје првенствени догађај нашег сведочења. Тако сабрани, плодом наше слободе и љубави у Христу, постајемо сведоци истине, догађаја који се има десити. То је догађај Другог доласка Христовог ка којем ходи цела творевина, а човек на себи носи одговорност и постаје свештенослужитељ твари. Бити хришћанин значи својим животом сведочити оно што пројављујемо на евхаристији. То сведочење, како нас учи Писмо, мора бити у Духу и истини (Јн 4,24), што искључује сваки формализам и декларисање у хришћанству.³ То сведочење је једини и

главни метод рада, живљења у Цркви. Стога, хришћанство не представља један кодекс правила, него, како смо већ рекли, живот у истини и Духу. Тај живот човека, сваког хришћанина, је свештенослужитељски и на тај начин се односимо према свету. У томе светлу, човек је ради света а свет ради човека. То је једна узајамна повезаност целе творевине. Хришћани у своме животу сведоче истину, истину васкрсења Христовог. Цео домострој спасења је усредсређен ка сведочењу тога догађаја и тим догађајем истина Царства постаје реалност за хришћане, а предукус свега тога је на заједничком делу, у светој евхаристији.

Овакво схватање опредељује хришћане да се уздигну у меру раста висине Христове (Еф 4,12-16), као они који се моле за цео свет⁴, дужни су да својим животом посведоче то. Хришћански однос према свету је Христов однос. Видимо да из велике љубави Он долази на свет да пострада ради њега. Таква је и хришћанска љубав према свету која се огледа у подвигу, у једном непрестаном двигу човека и творевине, јер све што је створено има динамизам у себи који носи заједницу Творца и творевине.

САВРЕМЕНИ СВЕТ - ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ И ДАНАШЊИ ОБЛИК

Када се данас говори о савременом свету, обично се мисли на Западну Европу и Америку. Источни део се запоставља, а о њему се "бри не тај западни део и улаже велике напоре у спас Истока". Тај део земљине кугле је епицентар свих догађања савременог света. Иако постоје и друге цивилизације и другачије организована друштва, када се говори о савременом свету мисли се само на тековине западне цивилизације која, као што смо рекли, води борбу за спас Истока.

Саставни део савременог света, а истовремено често називана и опозицијом, јесте и Црква са својим члановима. Црква је одувек, од свога оснивања, чинила једну компоненту, а неретко и основ савременог друштва, те је у том случају вршила и његово обликовање. Овде видимо постојање две историје: историје Цркве и светске историје. Између ове две историје постојао је и постоји један повезујући фактор, а то је човек. Као онај који повезује ове две историје он је вршио утицај на обе, тако да имамо често пута утицај једне на другу. Појавом хришћанства започео је један нови период савременог света. Оваплоћењем Христовим, Васкрсењем и Силаском Духа Светога започиње то ново доба у историји, доба хришћанства.

Тадашње римско друштво није прихватило хришћанство као свој саставни део. У прва три века видимо тежак период хришћанства, јер се није могло уклопити у организацију римског друштва где је свако своју потврду добијао у некој од друштвених улога, што је било супротно хришћанском поимању личности и идентитета⁵. Римско право и закон су се временом показали не-

довољно ауторитативним. Ширењем хришћанства јављају се могућности да оно постане основ савременог света. То се десило Миланским едиктом (313), када хришћанство постаје слободна религија. Цар Константин је започео христјанизацију друштва, а за време цара Теодосија постаје државна религија. Друштво тада почиње да функционише на хришћанским темељима. Организује се једно стабилно друштво које више не почива на закону као нестабилном. Основ постаје хришћанска стабилна мисао. Највећи сан византијске цивилизације је било универзално хришћанско друштво којим би управљао цар, а духовно би га водила Црква.⁶ Та стабилност хришћанства допринела је стабилизовању државе што је свакако ишло у корист њеним владарима. Свесно се улазило у ту опасност коју је нудила византијска цивилизација, унапред знајући шта се може добити од државне структуре. Створена је могућност да се изврши христјанизација друштва, а као последица тога догађаја појављује се секуларизација Цркве. Друштво је било овако устројено све до средњег века.

Појавом реформаторских покрета, искључиво на Западу, јавља се нова идеја у обликовању и функционисању друштва. Црква губи своју улогу, а акценат се ставља на појединца и његов разум. Започиње једна нова епоха у организовању и обликовању друштва, а у његовој основи леже разум и рационализам. Идеје хуманизма и просветитељства су се јавиле као супротност Цркви. Улажу се многи напори у истраживању човека, а све у циљу да га учине индивидуално јачим. То је допринело оснивању школа у којима су стицана знања за правилан начин

живота, а од Цркве се такође тражило да школски одговори на питање човека. У томе периоду долази до развоја науке и технологије и великих открића. Све што је било супротно овом наглом успону човека, било би осуђивано као назадно. То није заобишло ни Цркву. Не смемо заборавити и то да је поред разних утицаја дисциплина у Цркви ослабила. Изгубио се осећај заједништва и заиста је било тешко дати одговор.

Још један веома битан фактор у организовању друштва који ће оставити велики печат и на данашњу историју, јесте формирање националних држава. Проблем националне државе је и данас присутан и чини можда један од пресудних фактора у стварању савременог света. И пред овим проблемом се нашла Црква, јер се међу хришћанима губи религијска свест, а превагу узима национално обележје. Последице тога проблема биће проблем етнофилетизма који је по многим најтежи проблем Цркве у савременом свету, Истока и Запада.

Све ово је утицало на стварање савременог друштва 20. века, а сада већ и 21. века. Главне прекретнице савременог друштва су били Први и Други светски рат. Оба рата су довела до укидања империјализма, истовремено стварајући ново капиталистичко друштво. Мислило се да је тиме завршено са друштвеним променама и да сада свет може да живи и да се увелико изврши реформа. Створен је одређени систем вредности и институције које су једине пуноснажне у организовању друштва (народне скупштине, владе са министарствима, председници, итд.). Тај систем треба да буде демократски уређен и као такав се декларише. Владавина права и потпу-

на слобода су у основи сваког устава савремене државе. За одбијање покорности тој власти следи казна у виду одстрањивања на маргине друштва. То смо имали и током дугогодишњег комунистичког система који своје духовне корене налази у тековинама западне цивилизације. Свако ко би се успротивио, био би строго кажњаван. Свака казна, прогон у Сибир у Русији или код нас на Голи Оток, била је упозорење да се не супростављаш власти. Тако је нешто слично и данас, само се у светлу људских права и демократије прикрива страх од побуне, што доказује да је савремено друштво прилично нестабилно, али истовремено веома сложено и грубо формирано. Тражи се један систем који би имао довољно јак ауторитет да завлада над целим светом.

Такође, у данашњем друштву постоји и велика несигурност. Најбоља слика тога је стварање разних блокова за његово очување, али у позадини лежи жеља сваког да завлада светом. Блокови попут Ев-

ропске Уније, НАТО-а, Арапских земаља, САД-а, дају само слику несигурности. Неке земље су укључене у неколико блокова тражећи сигурност коју не нуди савремено друштво. Сваки блок покушава да демонстрацијом силе покаже своју јачину или ауторитет, некада углавном научним достигнућима, а сада атомским пробама, демонстрацијом хемијског оружја или пак уништавањем појединих земаља које изазивају претњу, а све то под изговором светске борбе против тероризма. Уништавају се привреде појединих земаља, без обзира на кршење Женевских конвенција о људским правима чији су они "највећи чувари"⁷. Све што се дешава води ка глобализацији савременог света.

То је присутно и на нашим просторима. Реформисањем школског система најбоље ће се постићи начин живљења западних земаља. Тиме ће се ући у све поре друштвеног живота, што има за циљ запад. На тај начин ће најбоље извршити глобализацију, односно успоставити

владавину над целим светом, што је жеља сваког човека.

Следећа битна одлика данашњице, поред већ споменутог демократског уређења, био би и потрошачки менталитет. Све што га окружује, подређено је човеку као владару и тим светом човек влада својеволно, потрошачки. Антропоцентризам дозвољава човеку да буде потрошач овога света, а не његов чувар и заштитник. Свет за савременог човека представља нешто небитно, не осећа га као део себе и само повремено услед неких катастрофа се запита, онако у чуђењу, шта се то дешава са светом? Велики број савремених људи живи оваквим начином живота, не питајући се о проблемима који потресају савремено доба. То окружење, тај свет, само је њихов и њима подређен, те уопште не осећају потребу за тим светом као извором многих добара од којих човек живи и тиме не прихватајући га као део себе. Циљ је искористити јефтину радну снагу ради што већег добитка, а опет прикрити милионе сиромашних и оболелих у својим земаљама. Много пута циљ оправдава средства која се употребљавају у доласку до жељене замисли, а често се то одрази на само окружење о чему нам сведоче разни еколошки проблеми. То се најбоље види кроз манипулацију медијима који треба да буду извештач о истини, а налазе се у служби савременог света и лажних информација. Њима се манипулише јер су свуда присутни. Медији могу сакрити сваки неуспех Запада, а истовремено један успех учинити већим него што јесте. На пример, за време рата у Босни било је много лажних информација које су давале лажну слику у свету о тим догађајима. Очигледно, желео се прикрити неуспех, како смо на почетку рекли, "чуvara овога света".

Историја од човека захтева нове потребе и свакако да разна научна достигнућа треба да допринесу томе. Све је то добро, док њихово унапређивање има употребу која доприноси човеку. Али, када дође до погрешне употребе, човек као да не осети своју улогу у тој кривици него тражи оправдање. То оправдање постаје само један привидан бег од реалности, а склоност савременог човека ка томе све је већа.

ОДНОС ЦРКВЕ И СВЕТА

Веома је тешко одредити однос између Цркве и савременог света. Проблем савременог доба је што се

од Цркве тражи да створи однос према свету, заборављајући да је свет саставни део Цркве. Заиста је тешко то учинити, јер се свет и Црква стављају као две супротности, а од хришћана се захтева да живе тим начином живота. Било је неких покушаја који су довели само до секуларизације црквене заједнице, а Царство Божије губи улогу потврђивања идентитета Цркви.

Само одређивање Цркве као саборне у симболу вере, говори нам да Црква у себи обухвата и свет у његовом данашњем облику. Циљ те заједнице је да донесе преображење свему створеном, а не само човеку. Човек као носиоц има за задатак да је уноси ка Богу Оцу и води је ка испуњењу тајне домостроја спасења. То нам говори да свет представља један од чиниоца Божијег стварања, које је врло добро.

Свет са којим Црква треба да оствари однос је благословени спасени свет. Христос је извршио рађањем васељенски преобраз свега створеног, а то у себи подразумева и спасење света. Црква када говори "свет" мисли на свеукупну творевину Божију. Домострој спасења се тиче целог света, а његов домостројитељ и свештенослужитељ је човек. Слобода и љубав Божија, као главне одлике домостројитеља пројављују се и према свету. "Јер Бог толико заволе свијет" (Јн 3,15), заволе свет али не у таквој временској одредници. Он га воли одувек, али за наш домострој спасења шаље свога Сина Јединородног да спасе свет који је створио. Стога, свет за Цркву не представља само човеково окружење. Христос долази да донесе спасење свету, а не да му као лошој човековој околини суди и одреди казну што није био од користи човеку, или пак задовољио све човекове потребе. Свет за хришћанина није објекат којим само манипулише, него свет као један живи организам. Тај организам није довољно само истражити и искористити, а онда га одбацити и напустити. Свет је дар Божији, велика радост за хришћане и поред свих патњи које носи историјност света.

То је проузроковало и нехришћански однос према свету, неприхватање света као Божије творевине, благословене творевине, над којом се дизаше Дух Господњи (1 Мој 1,2). Хришћани кроз свој начин живота, сведочењем, треба да покажу отвореност ка свету. Та отвореност

се састоји у прихватању свих проблема које носи историјност света. Да би се превазишли сви проблеми света, критеријум односа Цркве према свету треба да буде Царство Божије. Ту Црква налази своју потврду и начин односа према свету. Тај однос у себи носи онтолошке последице. Онтолошке у ономе смислу да не дође до самозадовољавања светом, а да Црква - Царство Божије постане нешто хетерономно. То је само одраз погрешне еклисиологије, одбацујући свештенослужитељски карактер Црквене заједнице која врши анафору свега створеног. То од хришћана захтева један нови подвиг у њиховом сведочењу.

Потребно је да се превазиђе дихотомија ова два појма. Треба да бу-

де је јасно да хришћани свој идентитет не црпе из "овог света", нити из било које друштвене позиције. Ауторитет Црква очекује и налази једино у Откровењу Царства Божијег, а никако у неком друштвеном обележју. Како смо крштењем ушли у борбу са овим светом, то нас упућује да између Цркве и света не може да постоји мир, с једне стране, а опет треба да тај исти свет прихвати као део творевине Божије, с друге стране. Да хришћани "ратују" са овим светом и да нису од овога света, значи да потврду свога постојања не могу наћи у свету или по речи апостола Јована "јер све што је у свету: похота телесна, похота очују, и надменост живљења није од Оца, него од свијета" (1 Јн 2,16). Адамовим падом свет је пројавио

смрт. Присутност смрти је реалност, а грех и зло као његове пројаве су стална претња човеку. То не значи да се треба према свету односити потрошачки. Овде се мисли првенствено да се извором постојања не може узети свет, творевина Божија. Свет за Цркву и хришћане не може бити извор живота и потврда идентитета, јер крајња одредница човека није свет но спасење, једно од многих места за трпезом Господњом. Усвајањем света као аутономног извора, нарушили би онтолошку везу која постоји кроз христовоцентрично црпљење идентитета у Богу Оцу.

Иако нам искуство даје другу слику, слику у којој "хришћани" не прихватају свет, однос хришћана према свету није такав. Већ смо рекли да је то услед погрешне еклисиологије и губљења есхатолошке свести. Важно је нагласити да однос хришћана према свету захтева евхаристијски однос, односно да се кроз призму евхаристије сагледа сва творевина Божија⁸. Сваки други однос према свету, ван евхаристијског, не може се назвати хришћанским односом. Свет и време би тада изгубили своју благословену димензију, а човек би постао роб света. Црква није ход ка прошлости, нити се може обликовати светом. Обликујући Цр-

кву светом, извршићемо секуларизацију црквене заједнице. Црква ће постати институција, а са тим проблемом су већ суочени хришћани запада. Услед правог приступа еклисиологији, есхатолошким карактером, имаћемо један прожимајући карактер Цркве и света. Тада ће однос према свету да се гради кроз Цркву. На евхаристији вршимо узношење и освећење света, а тада се он човеку открива, у предкусу тела и крви Христове, благословеним, преображеним спасеним светом. Тај однос је хришћански однос који своје корене, поред стварања, има у оваплоћењу Христовом. Поставши

потпуним човеком, Он је обухватио сву творевину, а човеку оставио да настави са њеним узношењем. Христос Јанарас каже за Христа да, ако није прихватио све створено, Он постоји само као утвара човека, никако једини и потпуни извор спасења човека и целе творевине. Ако у центар односа према свету ставимо Христов однос, онда човеков живот подразумева и жртву за овим светом, непрестаним двигом себе и творевине кроз сведочење.

ПОЛОЖАЈ ХРИШЋАНА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ

На почетку смо рекли да савремено друштво прихвата све чланове

под своје окриље, изузев појединих деликвената које маргинализује. То је данас опште познато правило о којем многи говоре као можда највећем успеху савременог света. Дакле, када савремено друштво броји око шест милијарди становника, а знамо да приближно петину чине хришћани, можемо помислити да хришћани, наизглед, имају повлашћени положај у друштву. Међутим, та бројност хришћана није показатељ реалног стања. Све је више примера да се губи осећај хришћанина на сваком месту, а не само у кругу црквене порте. Положај не значи само добар економски статус, него и степен динамизма ка Царству Божијем у животу хришћана. Борба у коју су хришћани ступили приликом крштења наставља се и данас. Непрестана борба са овим светом је главна одлика начина живота у савременом свету. Хришћани никако не могу бити у стању мировања ако воде борбу за Царство небеско.

Положај хришћана у савременом свету је променљив јер савремено друштво носи одређену нестабилност. Слика тога стања је и нестабилан положај хришћана у њему. Свака промена у друштву одрази се на начин живота хришћана. Она ће или отежати или олакшати начин живота, али ће са собом носити и одређене опасности које могу под јаким притиском да изврше нарушавање праве еклисиологије. Какав ће бити положај хришћана у свету зависи, пре свега, од друштвене структуре, али и од самих хришћана.

Хришћанин је спреман да учествује у свим променама и да покаже отвореност за све проблеме који прате одређене промене у друштву. Свака промена је одраз историчности. Историчност је део Цркве и у њој леже разни проблеми са којима се сусреће хришћанин. Животна egzистенција захтева од њих да буду чланови евхаристијске заједнице и житељи савременог света, који од њих захтева начин двојног живота. Тај начин живота није у складу са хришћанством. Сведочење се овде намеће као једини излаз. Мучеништво у једном "савременом облику", било би одраз тога сведочења. Своју љубав он може да пројави увек, да помогне другоме у спасењу, да настоји да у свакоме човеку види икону Божију у његовој слободи, али слободи пројављеној на прави начин, а не на погрешан неживоно-

сни начин. Љубав ће бити путовођа ка заједници, а заједница ће га идентификовати као свога члана. Црква је данас окарактерисана као једна уставнова или угледна светска религија. То омогућује довољно простора за сведочење, а такође потврдиће Цркву као живу заједницу. У томе истовремено лежи и опасност од погрешног разумевања Цркве и значаја постојеће заједнице. На тај начин ће се дати и простора за учествовање хришћана у решавању проблема савременог света, што ће допринети побољшању положаја унутар "зачараног круга" савременог света.

Следећа одлика била би друштвена структура. Када се говори о друштвеној структури мисли се на политичку оријентисаност према Цркви. То је приметно пред крај 20. века, где је Црква добила свој положај у друштву. Положај који је Црква добила крајем прошлог века, треба бити искоришћен на прави начин. Црква добија прилику да кроз своје, сада релативно слободно сведочење, даје свој став и одговор, али да се истовремено ограда од сваке политичке струје и идеологије. Државна структура може да на позитиван став Цркве изрази наклоност и кроз законске акте побољша стање хришћана унутар државе. То Цркви омогућава слободније друштвено деловање, али заузврат се од Цркве може очекивати подршка одређеној владајућој структури, што је у многострујној утицају и утиче на положај и начин живота хришћана. Тежина живота захтева од хришћана да буду укључени у сваку пору друштвеног живота. На то их приморава брига о егзистенцији њих и њихових породица. Улога коју могу чинити у друштву је да врше преображавање света, вођени циљевима о којима смо говорили. Вршећи неку од улога у друштву имају могућност да слобод-

но сведоче, а ово се дешава само онда када су власти наклоњене Цркви.

Важно је напоменути да долази и до маргинализовања Цркве и хришћана, и поред већ споменутог бројног стања. Тада наступа доста тежак период. Само име хришћанин може да значи нешто одбачено, што се толерише и што је лош производ друштва. Чине се разни напори да се њихова улога смањи у друштву и да се наметне жељени ауторитет. Хришћани тада изражавају негативан став према друштвеној организацији и обично следе оштре критике од појединих јерархијских степена на владајућу структуру. То може бити само критика, али остаје опасност када пређе у став једне опозиционе струје, те се њихови позитивни или негативни иступи узимају као дело целе Цркве, што опет оставља трага на живот хришћана.

И код једног и код другог друштвеног положаја треба бити опрезан, да хришћанство не буде само одушевљено прихватано од стране многобројних хришћанских интерпретатора савременог доба¹⁰. То је оставило доста негативног трага на организовање живота црквене заједнице. Довело је до слабљења осећаја заједнице, а у неким случајевима и до тешких проблема мешањем државне политике у црквене кругове. Узећемо само пример проблема

са Црквом у Македонији, а сада и у Црној Гори, где се под утицајем појединих политичких личности руши црквени живот као израз заједништва, наносећи тиме бол Цркви. То касније води разним проблемима са којима се сусреће хришћанство. Губи се осећај литургије. Светионик живота није више литургија, а као критеријум се узима индивидуално мишљење, а кроз њих морална начела постају једина истина. Црква више није преукус Царства Божијег. Она постаје једна од институција која је жедна светске власти. Бивајући жива заједница која није од овога света, Црква има мноштво непријатеља. Улаже се много напора да Црква остане по страни свих светских проблема. Тада се заборавља сама суштина Цркве да спасава свет. Такође, тим одстрањивањем стварају и потребу код хришћана да се Црква оглашава по свим питањима. Одговорност коју хришћани носе, одговорност за овим светом, тада ће бити пројављена на прави начин. Без обзира на живот који диктира савремена цивилизација, хришћанин, вођен искуством православног литургијског предања, допринеће стварању новог савременог начина живота, а све у циљу спасења света. ■

Срђан Радмановић,
матурант Богословије
Св. Јована Златоустог

ШТО ЈЕ У ТЕЛУ ДУША, ТО СУ У СВЕТУ ХРИШЋАНИ

Живе у својој отаџбини, али као дошљаци; учествују у свим обавезама, као грађани, а све подносе као туђинци. За њих је свака туђа земља отаџбина, и свака отаџбина, туђа земља. Склапају бракове као сви, рађају децу, али их не бацају. Спремају заједничку трпезу, али не и постељу. Бораве у телу, али не живе по телу. Бораве на земљи, али су грађани неба. Покоравају се владајућим законима, али својим животом превазилазе и саме законе. Воле све, а сви их прогоне. Не познају их, а осуђују. Убијају их, а они оживљавају. Сиромашни су, а многе богате. Ничега немају, а у свему обилују. Презиру их, а из презира им цвета слава. Оцрњују их, а поштење им сја. Грде их, а они благосиљају. Газе их, а они узвраћају чашћу. Добротвори су, а кажњавају их као зловаторе; смртној се казни радују као да ступају у живот. Јудејци против њих расту као против туђе расе, а Јелини их прогоне; али они који их мрзе ни сами не умеју да кажу шта је узрок томе непријатељству. Једном речју, што је у телу душа, то су у свету хришћани..."

Из Посланице Диогнету, II век

НАПОМЕНЕ

- 1 Епископ Атанасије, *Живо предање у Цркви*, Врњачка Бања - Требиње 1998, 148-161.
- 2 Јован Мајендорф, *Византијско богословље*, Београд 2001, 301-302.
- 3 Често се данас на хришћане гледа као на оне који испуњавају одређене заповести, или се пак често срећемо са појмом хришћани "седмог дана". Све ово указује на непотпуно разумевање хришћанства, али истовремено и на разводњавање хришћанске дисциплине. То је довело до јављања разних нехришћанских покрета за спас у хришћанству, у оквирима Цркве, који промовишу Цркву као грубу, несавремену институцију која нарушава човекову слободу и његова демократска права.

- 4 Види велику јектенију на свим богослужењима.
- 5 Митрополит Јован Зизјулас, *Од маске до личности*, Богословље - часопис Теолошког факултета СПЦ, Београд 1985, 20-22.
- 6 Мајендорф, *Византијско богословље*, 302.
- 7 Овде првенствено мислим на Америку (САД), догађаји у Србији, Авганистану и Ираку.
- 8 Јован Зизјулас, *Евхаристијско виђење светца*, у: *О Литургији*, Београд 1997, 211-220.
- 9 Епископ Игнатије, *Сећање на будућност*, Београд 1995, 146.
- 10 Александар Шмеман, *За живи свет*, Београд 1999, 114-126.

КАО РАЗБОЈНИК ИСПОВЕДАМ ТЕ

У садржају групне психотерапије у затворској болници изнете су молитвене молбе и размишљања о нашој вери. То смо забележили кроз делимичне изводе

Имена чланова групе смо означили иницијалима, а оно што смо сами коментарисали обележили смо са Т (терапевт). Надамо се да ће овај приказ сликовито показати место и улогу групне психотерапије у узрастању на православном духовном путу.

О ВРЛИНАМА И ВРЕДНОСТИМА

М. М. - Још, што се тиче духовне ширине, ја тражим само духовни простор и духовне хране, а мени није ни скучено, ни тесно, ни досадно, мени је драго да само будем човек, а где сам, то уопште није битно, да ли сам ја у затвору, у лудници или на слободи, или у паклу, мени то није битно. Само да будем човек, да будем људско биће хумано, што бољи човек, и што хуманије људско биће, а где се налазим, то није битно. Уопште ме не оптерећује што ћу, можда, бити до краја живота овде, то мене уопште не оптерећује. Само да ја останем здрав човек, да останем људско биће и достојан да се назovem до краја људско биће.

Т. - То није ни мало лако и то стварно јесте приоритет и када бисмо то тражили "све би се друго придодало".

М. Л. - Свако има иницијацију тога. Мислим да у сваком постоји рудимент тога да се питамо о небу. Мислим да је ту зачетак. Само је питање у којој ће се мери то одразити.

М. М. - Кад потпуно извучемо све добро, а искључимо зло, то је то, пут у самог себе.

Ж. А. - Треба бити упоран. Не треба никад посустати пред животом, е сад, нисам могао, па сад никад више нећу покушати да будем, да организујем свој живот најбоље што могу. Значи, треба организовати и водити га добро.

Т. - С једне стране, имате сасвим хумане, људске жеље, а са друге стране не видите како да их остварите.

Ж. А. - Да.

И. А. - Ја сам у озбиљним годинама и стварно треба да размишљам о неким озбиљним стварима.

Т. - Ви и размишљате о врло озбиљним стварима, само што се оптерећујете тиме да то што је било не може да се исправи. У томе, мислим да је заблуда. Било је што је било и баш у томе што је било можемо да извучемо нешто да не буде више тако. Ако буде и даље разбојништава, онда ће све да буде исто, још и горе, онда се ништа није променило. Ако се ништа не промени не могу да се остваре неки циљеви другачије.

А. И. - То су неке промене унутар себе.

Т. - Мада, љубав све мења, љубав мења и разбојнике.

Т. - Како је Ваше искуство, како пролазите у животу са искреношћу? (Ћутање)

А. И. - Доста сам имао лоше искуство. У животу је мислим најважнија дипломатија. Да човек зна шта да каже, када да каже и како да каже, а ја сам реаговао импулсивно и бржи ми је језик од памети био, што би се рекло, тако да нисам пролазио добро, али учим се, ето.

Т. - Значи, између истине и дипломатије, у дипломатији не мора да буде истине.

И. А. - Не мора, да. Дипломатија не подразумева истину и, можда и полуистину и полулаж и тако...

Т. - Добро, то је Ваше искуство, да видимо искуство других.

(Ћутање)

М. М. - Сваки човек треба да има неки морални закон у себи: да не чини другима оно што не би желео себи, да чини само добро и да има разумевање за свакога, и за најгорег, и у најгорем има нечег доброг, знате, нико није састављен сто посто од зла, тако да треба наћи оно што је

добро и то искористити и потенцирати у њему.

Л. Љ. - Он тебе каменом, ти њега хлебом.

М. М. - То је тако, али је јако тешко.

М. М. - Нема нигде ни људскости, ни племенитости, ни хуманости и љубави, ни осећања, ни милосрђа, нема, то се налази тако ретко. То се налази само у траговима, у мрвицама, свако мисли само на себе, на свој живот.

Ш. С. - О упорности, ја сам читао сад недавно Достојевског, каже: упорност и истрајност, то ти је најбитније под овим условима.

(Краткотрајно ћутање)

Јака воља.

(Краткотрајно ћутање)

Стрпљење, што каже докторка.

Т. - Упорност, истрајност, јака воља и стрпљење.

Ш. С. (кроз смешак) - Па, може и тако.

Ђ. М. - Имају равнодушни људи и простодушни људи, за равнодушне никада не бих рекао да су простодушни, прост може да буде човек, прост може да буде начин изражавања; душа је као феномен нешто мистериозно, мистично, нешто што сам ја већ једанпут назвао табу тема, нешто о чему се не прича, али оно што се манифестује као плод тога, то је дефиниција простодушности; равнодушност, па сад, и много тога што се јавља што нема то, тај склоп слова: "душа", и назива се људским осећањем.

Т. - Све је душа.

П. С. - Каже се у Новом Завету на једном месту: Ко нема Љубави не позна Бога, јер Бог је Љубав.

О ВЕРИ

Љ. С. - Занима ме Црква, да идем да се помолим Богу, да се појалим

Христос са разбојником у рају, манастир Тројица Пљеваљска, 1595.

Богу, и тако. Мени се дешава да дозивам своју Славу, да дозивам своју мајку и да јецам и да плачем и тако. То ми се дешава. Али, то је нека сила која ме смара у сновима. Значи да нешто постоји... које нешто утиче на мене, које се нешто бори, да ме извуче одавде, нешто се дешава; то не могу да разјасним о чему се ради, али нешто има, нека сила која управља са мном. И онда наиђе ми туга да плачем, не могу.

С. С. - Видите, докторице Биљо, за мене је ова установа јако деликатна и сложена. Ја сам човек који не може без три огромне ствари у животу уопште живети: то је вера,

љубав и нада. (Показује прстима као да броји). Онда, онда долази велика воља за животом, велика нада, оптимистички. Духовно, предаје нема.

Т. - Шта то значи за Вас да не можете да живите без те три ствари? Да ли Ви очекујете да добијете или да дајете? Како?

С. С. - Видите шта значи, сад ћу Вам објаснити за веру. Вера као вера, ја сам велики верник, нормално Србин, што многе ствари у животу по Божијој заповести, пошто сам велики верник, то сам Вам причао, не желим да чиним.

Љ. С. - То ја и хоћу да објасним њима, да не треба бежати из дома,

него се сналазити на неки начин. Ако се нешто може зарадити са договором медицине и социјалне раднице, све то има у дому, ко иде у дом, ко иде кући нек му је са срећом и то, али, овај, што је рекао господин, треба имати веру, веровати у Бога, а не неке зле мисли.

С. С. - Јесте, Бог, Бог, али, схвати госпођа Љ., да мене Бог неће пустити одавде. Ја верујем у Бога и не чиним зла дела, али ја знам да Бог неће пустити мене. Мене ће пустити, нормално, судија, који ме је послао са решењем овде и на предлог доктора, укид мере треба писати одавде, то је таква процедура.

С. С. - Људи схватите, морамо проучити Свето Писмо, Библију, Стари Завет, Нови Завет, морамо се посветити религији, ја сам се давно посветио.

Љ. С. - Е, сад је тачно (не може да заврши, јер С. наставља).

С. С. - Човек без вере, то није човек. Вера, Љубав, Нада, кућа. Здрав дух, то смо већ причали...

Љ. Љ. - Да.

С. С. - Здрав разум и чист разум, чиста свест, морамо проучити, морамо се проналазити, морамо знати, морамо се приближавати, морамо помагати једно другом; и филозофија, што је он добро познаје, тамо у филозофији има много лепих ствари о људима, не требамо пркосити један другоме, не требамо се свађати, лепе ствари чинити и тако, да не причам. Морамо упознати себе колико-толико, а морамо упознати на својим, највише, грешкама, да не би грешили, да не би грешили; ако грешимо, онда ништа нисмо урадили. Ја причам ово о религији, и о Вери, и о Богу, а већ правим чуда, онда није са мном у реду, није са мном у реду.

Љ. Љ. - Е, то је то. Сад је касно причати о Богу.

С. С. - Не, никад није касно причати о Богу, никад.

Љ. С. - Сад треба размишљати о породици.

С. С. - Али, то је најјача ствар у животу. Најјача ствар, религиозан човек бити, најјача ствар, а што се тиче тога, све то што је зацртано под његовом заповести, што причамо, то морамо и радити, што радимо то морамо и причати.

Т. - Ипак смо добили, Ви сте описали како смо и те како добили.

Слободан - Да, можемо и да дамо.

Т. - И кад смо добили, имамо.

Слободан - Па, апсолутно то, докторица Биља, то од првог пута од кад сам дошао овде... морамо да дамо, морамо да дамо, да би добили, или ћемо добити сад, или касније, али ћемо добити.

С. С. - Није нормално размишљати о смрти. Ја то одмах кажем.

М. Л. - Човек дође у те године када мора да размишља, да раскрсти

са собом. Да ли то постоји или не постоји. Извињавам се што сам прекинуо, али сам имао идеју да кажем ми оно што ћутимо у вези са реалношћу, која је била поменута често. Хоћу да кажем када се метафизички разглаба о проблему настанка, постанка света, оно што називамо више биће - Бог, онда, долазимо до закључка да Бог постоји и много од онога што ми преживљавамо долази од некуд са неба, а медицина пледира да укаже на то да су наше дијагнозе искључиво наше унутрашње природе. Па сам хтео да се осврнем на то, пошто сам имао много доживљаја као што је М. имао, у низу понирања и уздицања у висине, да разгонетнем то. Па сам мислио кад се размисли о материји која постоји - она или вечно постоји или је настала ни из чега. То је само чудо. Ја сам често помињао да ми треба да призовемо такве појаве као што су чуда, да кажем, нереалне ствари, да их узмемо у обзир и да рашичистимо са њима.

Д. Т. - Мислим да сам, с обзиром на своје дело, осуђена на потпуну са-

Људино издајство, мозаик цркве на Ојленцу, према фресци у Спиром Нагоричину

Представа раја, иконостајас у манастиру Раваници, рад Јање Молера, 1835.

моћу у будућности, да ћу бити потпуно сама и да ћу морати све.

М. Л. - М. је почео, човек је навикао на ову средину и ја сам такође, ја сам пун револта, јако ми је тешко, само не знам, сад не бих, разумете, није ни важно, такав је живот, обазирем се на небо и с неба долази знак да постоји нешто што нас избаљва из најтежих ситуација.

Т. - Да, кад идемо ка томе.

М. Л. - И да не идемо, оно нам се указује као неминовност. Мислим да је наша света дужност, мислим да је назовем баш света, ако хоћете да се бавимо тиме пошто ништа друго не постоји осим тог неба и нас. Као што је анђелима и свецима дато да зборе о томе, тако исто, и нама, исти смо ми, иста смо та бића, исти смо ти људи.

Т. - Можемо да будемо.

М. Л. - Јесмо, само да се покренемо, да се активирамо.

М. Л. - Ја бих рекао да саобраћавање са друштвом, са околином, није ни мало лакше, него са небом. Човек у младости се растрчи на све стране и буде повређиван, наилази на поразе, и мислим да га то баца у једно стање где се он повлачи, јер живот није ни мало ружичаст, осим тога окончава се смрћу. Сад, како ко приступа том проблему. Мислим

да треба прихватити ту чињеницу. Вероватно да у годинама неким, када се прелази половина живота, онда се наговештава, доима се небо и неке могућности краја живота, душе. Ја имам визије неке и снове о неком животу, да кажем у рају, у некој развијеној цивилизацији.

Т. - Ваши снови су Ваши снови.

М. Л. - Мислим да не може да продукује човек снове сам од себе. Мислим да долазе од некуд.

Т. - Искључиво од некуд?

М. Л. - Не, не бих рекао.

Т. - Некад од некуд, а некад овако - из себе.

М. М. - Могло би без тенкова, без авиона, без икаквог оружја, али кад је човек створен агресиван, неки су рекли да ће до краја света постојати оружје и да ће се човек убијати. Ја се надам да неће тако бити у будућности, да ће победити мир и љубав, али јако тешко, знате.

Л. Љ. - Има страха од апокалипсе, да ће неко да страда, да ће да нестане човечанство. Ја мислим да су сви који имају атомско наоружање савесни, и да га нико неће употребити.

М. М. - Да, да.

Л. Љ. - Ја сам слушао вести да је Израел изградио антиракетни систем, ако неко покуша да га гађа, да оборе ракету, док је још у рату.

Т. - Сада је антиракетни систем против Л.-а.

(Смех у групи)

Б. М. - Ја мислим да је антиракетни систем против Д., јер је била доста лепа идеја да говоримо о постанку света, а о чему говоримо, о крају света.

Т. - Испало да су почетак и крај света близу и да могу да се осете сада.

Б. М. - Требали смо говорити о идеји која чини постанак света, а дошли смо до идеје да престаје да постоји човек.

Т. - Значи, да бисмо избегли крај, да будемо опет на почетку.

Б. М. - Не, крај је неминован у сваком случају, само питање је у ком виду ће стићи.

М. М. - Мислим да је циљ овде да се разумемо и да што више помажемо једни другима, да ширимо неку љубав, разумевање и међу нама, и не само међу нама него и међу осталима и на блоку, и на посетама, и кад изађемо на слободу, мислим да је то циљ. И живота, и смисла постојања, значи, ширити добро и сматрати, малтене, за свеца човека, а не потцењивати човека и сматрати га за ниже биће, да је Бог створио нешто што није добро и што је лоше.

М. М. - Један немачки песник је рекао да смо ми забринути за мртве, међутим, мртви имају мир и спокој, који ми немамо.

С. Љ. - Ја мислим да смо још млади да бисмо причали о смрти, него треба причати о некој будућности, о изласку одавде, о стварању нечега, и тако.

М. М. - Докторице Биљо, и раније смо причали о смрти, у чему је ствар?

С. С. - Суштина је, о смрти не треба причати.

М. М. - Извини, само мало.

Т. - Ја сам само схватила да су теме о смрти и теме о одвајању, значи, ми говоримо о одвајању, од чега се одвајамо, које претње од одвајања постоје. С једне стране, да бисмо узрастали, потребно је да се одвојимо, а с друге стране, стрепимо да се одвојимо. Од чега се ми одвајамо: ја се одвајам од вас, ви се одвајате од мене и негде постоји нејасна стрепња одвајања. Страх од смрти је преведен на другу тему - одвајање, то је негде иза.

М. М. - Данас као да влада нека тужна атмосфера, знате. Нико неће да разговара, само се ја чујем. Мало смо погођени ипак, М.-у је умро отац, знате.

Т. - Да.

М. М. - Није пријатно, човек није проговорио две речи два дана.

Истеривање демона из бесомучног, према минијатури византијског рукописа

Није баш свеједно.

Т. - Значи, јавили су му прекјуче.

М. М. - Јавили су му, умро је у суботу, а јавили су му у недељу ујутро. Отишао је јутрос на сахрану.

Т. - Да, да знам.

М. М. - Млад човек, изненада, од срца, ето шта је живот, докторице, треба да живимо часније и поштедније, да стално мислимо да можемо умрети овога часа и овога тренутка, да оставимо нешто иза себе, знате, не имање и паре, и новац, и куће, него да оставимо иза себе нешто лепо, да смо нешто рекли, учинили неко добро дело, на то сам мислио, као што је Христос говорио, иначе богатство материјално не вреди, не да не вреди, за живот је потребно и то. Али мислим, да вреди оставити нешто духовно иза себе, неко духовно благо.

Л. Љ. - Ево, баш се сећам Џаје,

М. Д. - Сестра Мира је делила терапију и он каже: Сестра Миро, јел' можете да ми дате таблету од које ћу за пола сата да умрем (тихо се смеје). То је деловало тако смешно.

О МОЛИТВИ

Љ. С. - Ја мислим да сам много превртљива, час једно размишљам, час друго размишљам, час позитивно, час негативно, што на крају, кад се саберем, узмем молитвеник и читам молитвеник, ујутру или увече, има јутарњи молитвеник, има и ве-

черњи. И онда сам почела да меморишем, да научим напамет неке молитве. И укапирам, на пример, петри пута да се понови једна молитва, по седам пута, онда на прсте бројим (смеје се), молим се, и тако, тако да ми то даје храброст.

Т. - И то је начин да себе упознамо.

Љ. С. - Да.

Т. - И кроз молитву можемо себи да се приближимо.

Љ. С. - Да, да се окрене позитивна страна.

Љ. С. - Мени смета, када ја читам молитвеник да ме неко нешто пита и онда омета ми концентрацију, ја сам то упозорила код мене у соби кад читам молитвеник да ме не ометају, да се концентришем, да се удубим, али је добро и знати напамет, кренути негде на пут и онда у себи изрецитовати молитвеник без читања.

М. М. - Да, да, па то је лепо.

Љ. С. - Онда у себи изрецитовати, то је много позитивно и плус развијање психе, а не да пустимо "мозак на паши".

С. С. - Моја добра пријатељице Љ., ти читаш молитвеник, а у молитвенику има много лепих и јаких ствари што се тиче православља и тога се треба чувати, што је написано, што је у теорији написано, мораш у пракси имати.

Т. - Да.

М. М. - Е, па да.

С. Љ. - Када би сви поверовали у неку силу, у Бога, једно друго да помажемо, М. као што помаже непокретнима и болеснима.

Т. - Да се надамо да ће то да буде.

С. Љ. - Да, да, онда би се сигурно нашла нека духовна оаза сунчана, Рај неки, на овој Земљи.

Т. - Емоције.

С. Љ. - Емоције.

Т. - Нека унутрашња стања.

С. Љ. - Зли духови би побегли од злобе, од страха. Јер ми можемо да победимо злу силу, али треба знати како надмудрити ту злу силу.

Т. - Добром силом.

С. Љ. - Са добром силом учествовати и надмудрити злу силу. А има и добре силе, и злобне силе.

С. Љ. - Да сам имала ноћне море духовима, међутим, ја сам била порна, молила сам се мојој Слави, з. Игњатију, призивала сам Анђеле. Кад ми дође ноћна мора ја то отерам од себе, јер одмах споменем своју Славу у сну, и одмах се поплаше и оду. И немам више ноћних мора.

М. - Аха.

С. Љ. - Јер, ипак, нешто постоји.

М. М. - Постоји.

С. Љ. - Моја Слава ми помаже и прати ме, брат ми је дошао, ја сам призивала моју Славу: Кад ћеш Свети Игњатије, већ једном да дођеш, међутим, брат ми је дошао сутрадан, у недељу, у посету, сад трећег.

М. М. - Али, кажем, није никакав хумор, не исмејавам никога, али нај-ефикасније против ноћних мора и против демонских појава је да призиваш име Исуса Христа, да кажеш: Молим Исуса Христа да дође и да отера све демоне око мене. Тако они беже, разумеш.

(Краткотрајно ћутање)

Т. - Значи, сви се осећамо лепше кад су други задовољнији.

П. С. - Да, кад су други задовољнији, испуњени, пуним срцем, душом. Мени кад је тешко, ја кажем: Господе, Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног. То поновим више пута и та молитва ми увек помаже, бар мени тако.

Т. Д. - Ја исто кажем: Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешну.

П. С. - То су препоручивали и рани светитељи, молитву; то је Исусова молитва.

(Краткотрајно ћутање)

ИСКУШЕЊА

М. М. - ... али стварно изрека: "Пали смо, јер смо паду били скло-ни", то се дешава многим људима и на слободи, и овде, и свуда у свету.

Ђ. М. - Другачије тумачење...

М. М. (прекида га) - Не, неко је склон, то значи да није довољно јак да остане на неком нивоу, свестан је да може да падне у сваком моменту.

Ђ. М. - Али, ја стварно, у неким размишљањима сам дошао да је то због тога што човек бира линију мањег отпора, и онда...

М. М. - А, да, да.

М. М. - Ја се извињавам, ја сам

причао докторки Биљи, првих година и по дана робије, бројао сам, бројао сам, тачно сто четрдесет пута сам сањао родитеље, то је страшно; као живи, раздвојени смо неким столом у некој полумрачној соби, а они псују, грде ме нешто, малтретирају, издиру се на мене бесна лица; ја се хватам за главу: "Зар ви нисте мртви, како сте могли да преживите?" - и пробудим се.

Д. Т. - Ја стално сањам децу, иначе, а све чешће сањам С.-у, као да сам свесна тога, да је једино она остала жива.

М. М. - Извините што Вам кажем, Д., Ви сте млади, завршили сте медицину, имали сте троје деце, не да Вас упоређујем, али тако да сами себи уништите живот. Знам да је болест, али ја мислим да је то најтрагичнији случај у целој болници.

С. С. - Није, није, немојте тако.

Љ. С. - Није, има још.

С. С. - Немојте тако.

М. М. - Добро, нећемо.

С. С. - Немој, М., сви смо ми погрешили и сад нисмо дошли да вагамо овде.

М. М. - Добро, ајде.

С. С. - Које је најтрагичније дело уопште?

Т. - Добро, али ако смо погрешили, то не значи да то не можемо да исправимо.

С. С. - Баш тако, то смо већ и причали.

Т. - Нико није погрешно толико да не може да се исправи.

С. С. - Да.

С. С. - Докторице Биљо, ја сам један... моја маленкост, скромност, један Србин из 19. века, 20., није битно; хвала Богу, један Србин све прихвата од самог себе, и вере, и Бога, али, овај, хтео сам да кажем, конкретно, ово што ме задесило...

М. М. - Имам и ја сличан случај, не баш толико страشان као Ваш. Ја јако верујем у тог синовца, имао је 4 године када сам ја ухапшен, причао сам докторки Биљи о њему. Последњих девет година нисам чуо скоро ништа о њему. Брат је пажљиво пратио да никаква информација не дође до мене. Уопште није контактирао са особама за које се зна да ће ми пренети нешто. И најзад ми јави сестра, била је нека рођака, у селу је он био на Слави код моје ујне. Дошла је моја сестра, што не могу да га видим, каже, јако леп момак израстао, шести разред, висок, црн, и не

зна шта се десило, нису му рекли, он има 13 година, пуни сад о августу. Она га је питала: Да ли желиш да видиш чика Мику, тако ме је звао кад је био мали, није ме заборавио (почиње да плаче и у даљем току групе плаче све више и не може да говори због тога). Каже: Ја не знам где је чика Мика (плаче). Извините (плаче).

(Ћутање у групи)

Наставите, наставите (кроз плач).

Т. - Има доживљај аутентичности суза и уопште аутентичности, јачине и адекватности емотивног доживљаја, што је изузетно ретко за овог пацијента.

(Ћутање у групи)

С. Љ. - Докторка, ја мислим, кад је било, кад сам давала изјаву код истражног судије, пита ме да л' се кајем, ја кажем: Жао ми је. Каже: Да л' се кајеш? Па, кајем се, реко. Али, ја мислим да је правилније рећи: "жао ми је", значи, душа ми жали што сам то урадила; шта значи: "кајем се". Само чисто рећи реч: "кајем се", то кајање ништа не значи. Жао ми је што сам ја то урадила и зато што се то десило тог тренутка, у свађи, и тако... Мислим да је и суд много утицао на мене да потврдим да се кајем, ја упорно вичем: "жао ми је". Ја мислим да је правилније рећи: "жао ми је", јер срцем жалиш тај тренутак, који је испао у свађи, није битно због чега, и пише тамо због чега, то је један тренутак био. Ја сам се лечила, ја сам пила таблете, то је само један тренутак био.

О. Г. - Може да се погине овако (показује прстима). Не бих отишао више да не верујем ни у какав успех. Отишао сам тамо, кажу, идеш да пљачкаш, ја нисам динар узео, само што сам имао плату, ето, и награду. А изгубио сам и веру кад је била она "Олуја", са тридесет-четрдесет ципова уђемо и стигне команда: Повлачи се. Онда кад је потписан Дејтонски споразум стигне команда: Ако опале метак на нас у ципове и повратак. Шта ја тражим, што они људи гину.

Т. - То што нисте видели никакву сврху, то је било најтеже.

О. Г. - Да.

Т. - А у почетку када сте се добровољно јавили, Ви сте мислили: Има то неког смисла.

О. Г. - Био сам сувише млад, шта ја знам, нисам ни размишљао пуно. ■

Др Биљана Анђелковић

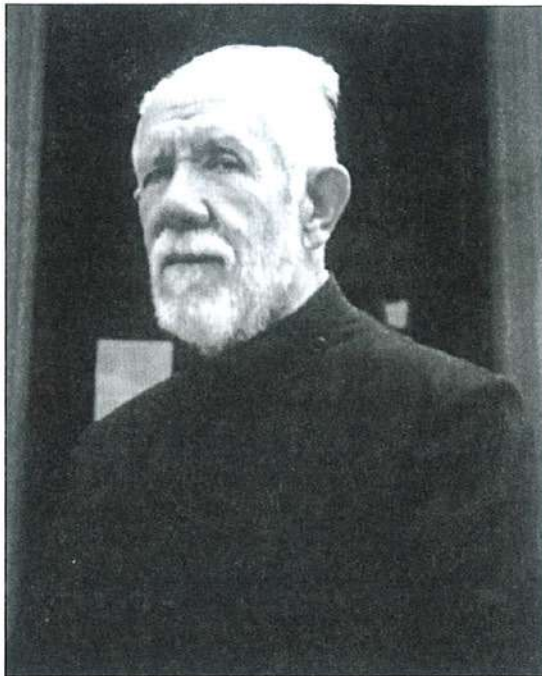
ЦЕО ЖИВОТ ПОСВЕЋЕН ЦРКВИ И НАРОДУ

После дуже и тешке болести упокојио се у Господу један од најеминентнијих и најобразованијих свештеника данашњице, прота - ставрофор Милорад С. Милошевић, или како су га сви знали и звали - поп Миле

Рођен је у Багрдану од оца Сретена, познатог домаћина, солунског борца и добитника специјалне војне награде као први рањени војник на почетку Балканских ратова и мајке Будимке. Основну школу завршио је у Багрдану, Реалну гимназију у Јагодини, а Богословију је почео у Призрену, почетком рата 1941. године завршио је IV разред. И како се у свему издвајао од других, одредио га је тадашњи ректор прота Живан Маринковић себи за наследника - како ми је касније причао када сам дошао 1952. за суплента Призренске богословије. За време рата учио је даље у новоотвореној богословији у Нишу. О раду Богословије у Нишу касније је дао податке - читав чланак проф. Ђоки Слијепчевићу за његову Историју Српске цркве, III део.

Ослобођење је дочекао у Багрдану, али је као богослов мобилисан, па је као четни писар, носећи пушку и писаћу машину, пропешачио, често и без обуће по снегу, до Граца у Аустрији и назад и скоро после две године коначно је демобилисан. Целога живота осећао је последице тих невоља које ни топле бање нису могле да излече. Завршивши један део живота, спремио се и полагао VI разред богословије у Патријаршији, пред специјалном Комисијом за богослове који су изгубили време у току рата. Причао ми је касније у Сремским Карловцима стари професор Душан Петровић, када је Милорад завршио испит из догматике, устао је Јустин Поповић и казао: "Дете, ја сам написао Догматику, па не знам напамет, поготово не и фусноте!"

Одмах после завршене богословије рукоположен је и службовао је на II багрданској парохији, с тим што је често замењивао млађе свештенике по околним селима док су били у армији. Било је то тешко време после окупације, уз додатак

атеизма и откупа, тако да је владало невероватно сиромаштво. Како је код оца имао најпотребније за живот, радило се за душу. Сећам се са колико је радости показао ручни сат који је купио после неколико месеци рада! А о бициклу који би му много користио на том великом простору, могао је само да сања.

У таквим околностима он је и студирао и за кратко време је дипломирао на Богословском факултету и то као најбољи у својој генерацији, добио је специјалну награду. (Сећам се, ни њу није добио, јер је "грешком" додељена другом! Није се, чак, ни жалио!) Пошто је и на Богословском факултету оставио добар утисак, нешто касније, среди професор Лазар Мирковић са патријархом Викентијем и поставе га за библиотекара факултетске библиотеке и да спрема докторат из литургике, уз храм Св. Архангела Михаила где би служио. Свему томе успротиви се отац и није дозволио да оде од куће (био је јединац): "зар да ми се свећа угаси!". Долазио је проф. Мирковић код газда Среје, али није помогло. Син је послушао оца и остао на парохији.

Тек када је отац умро, мајка је дала сагласност и владика Валејријан, који га је изузетно ценио, поставио га је за намесника белличког, на I јагодинској парохији! Ту је убрзо развио такву пастирску делатност, тако да је у народу био не само свештеник, већ исповедник, саветник, помоћник свима и свакоме.

Посебно је био уважаван у Новом насељу Фабрике каблова међу високим техничким стручњацима, тако се дешавало да су сви, стари родитељи и деца стајали док је он у кући при свећењу водице. Поседујући прешироко образовање, стално је имао по неког ученика да му помогне око језика, историје, књижевности, а о богословијама да не говоримо! Као прота јагодински обновио је Нову цркву споља и изнутра, прекрио је бакром и тако ову најлепшу цркву у Поморављу сачувао као украс града. Његова богослужења, певање, његове проповеди у храму и на јавним скуповима (венчања, опела...) били су праве ризнице знања и верном народу биле благословен глас у мору атеизма! Често се чуло у разговору: "Тако је рекао поп-Миле!"

Негде са тридесетак година службе, а можда и мање, дошло је до извесних замерки од стране колега и он, сматрајући да је у свему исправан, одлази у превремену пензију. Каква штета за Цркву, за њега! Међутим, није се сасвим повукао! Био је годинама духовник у манастиру Каленићу, затим у манастиру Јошаници и у њима развио такву делатност да су многи верници из околине долазили к њему на крштење, венчање.

Када је реч о његовом образовању, то је посебна прича. Осим тога што је био врстан теолог, посебно догматичар, историчар, апологетичар, он је тако познавао етнологију, књижевност, нашу и страну, посебно руску, да му није било премца.

Јер, имао је такво памћење да је све што је прочитао, чувао у неком свом лавиринту и према потреби објашњавао, доказивао, тумачио. Једном ми се пожалио: "Можеш да замислиш како је тешко носити све то и стално га потискивати из свести." Примера ради: знао је напамет све песме из Антологије српске лирике од Богдана Поповића и, најмање, још толико песама које нису ушле у њу. Када је као ученик богословије једном у Београду, у друштву песника Владе Станимировића, почео да речитује неке његове песме које је и сам заборавио да су његове, није могао чудом да се начуди. Или: многи нису ни чули за монаха Валеријана Бошњакловића, а он је знао толико његових песама да је задивљујуће. А када он прича приповетке Григорија Божовића, из косовско-метохијског краја, то је право уживање слушати. О Стевану Сремцу и да не говоримо... Шта тај све није имао у тој својој малој глави!

Када се прослављала шестогодишњица манастира Манасије, десило се следеће: Дође у Јагодину новинар да потражи "Слово Љубве" од деспота Стевана Лазаревића и не нађе га ни у једној од три библиотеке у граду, рекоше му: "А, то само поп-Миле зна!" Дође он код њега и још с врата отпоче: "Ја бих да вас замолим..." - "Молим вас Господине, уђите унутра, лако ћемо се споразумети" - па га прво послужи којечим и онда: "Изволите, у чему могу да вас помогнем?" И, "на крају баладе" - добије неколико књига, студија, оригинал и превод, а кад новинар изусти у чуду: "Па, мени треба вре-

мена..." - "Не брините, господине, понесите, искористите, па ћете вратити". - Али, ја сам тек навратио и ви ме не познајете..." - "Будите без бриге, човек који се интересује за деспотово "Слово љубве" знаће да цени и књиге и помоћ коју је добио." - Тако му је прота ставио "омчу око савести" и вратио је књиге пре него што их је и употребио. А после свега, вратио се новинар и библиотека-рима: "Срам вас било, ви нисте..." - "Да, одговарају ови, "али то није обичан поп, то је поп Миле!"

А када је једном у манастир Каленић навратио Добрица Ћосић и саслушао историјат манастира, већ се зачудио таквом познавању прошлости, а када му је касније, за време ручка прота Миле почео да цитира читаве пасусе његове књиге "Стварно и могуће" са извесним примедбама, овај није могао чудом да се начуди; откуда у овој забити један такав познавалац ствари, па још уз то поп!

И само још ово:

Када је као багрдански парох светио водицу за Васкрс, дошао је на железничку станицу, осветио водицу једном отпавнику возова и упитао да ли треба и у дому новог колеге да обави све то, казали су да не знају. Прота је закуцао на врата и када се домаћица појавила, повикала је: "Е, попе, немамо ми јаја!" "Немате", кроз смех одврати прота, "Баш добро! Ту је попа, па од оних који имају узима и даје онима који немају!" - па уђе и из корпе црквењака поче да вади јаја и да ставља на сто. Он на сто, домаћица враћа у корпу. Сазнао колега на дежурству

и дошао: "Оче, осветите ви водицу, ја ћу с њом то да расправим!" И, вели прота, да су му то били, касније, најбољи пароксијани.

Шта је стекао као парох? Кућу у Јагодини купио је продајом дела очевог имања, а ону у селу саградио је тек када су му деца завршила медицину. Остало имање је сачувао, радио док је био млађи, прскао виноград и све друго, а када сам му једном казао, зашто све то не прода да не плаћа порезу... одговорио је: "Не могу! Шта би рекао отац који се цео век мучио да све то стекне?" Ето, тако је живео и радио прота Миле и дочекао лепу старост. Оставио је за собом децу и унуке, имање очево, али изнад свега изузетно вредну библиотеку, белешке, дневнике, запажања о људима и времену у коме је живео.

Умро је Прота у својој кући у Јагодини, пробавио у храму Нове цркве како би се верни народ опростио од свог проте Милета, па је на Крстовдан пренесен у свој драги дом у Копривници (старији део насеља у Багрдану), одатле у цркву, где су се и његови мештани од њега орпостили и где је извршено опело. Служио је Његово преосвештенство Г. Јован, епископ шумадијски, који се биралим речима опростио од проте Милорада, са преко 30 свештеника и ђаконата и тако су овог ретког човека и свештеника испратили према гласу који је још ту на земљи чуо: "Добри и верни слуго, у малом си ми био веран, уђи у радост Господара свога". ■

Професор Душан М. Дачић,
протојереј ставрофор

УПОКОЈИЛА СЕ У ГОСПОДУ МОНАХИЊА НЕДЕЉА

Дана 28. децембра 2003. године упокојила се у Господу монахиња Недеља (Василија) Пешић, сестра манастира Грнчарице. Монахиња Недеља је рођена 8. новембра 1919. године у селу Ковиљу - Бачка, од оца Стевана и мајке Пелагије. Веру и оданост цркви наследила је од својих честитих родитеља, а нарочито од своје мајке Пелагије. Као млада девојка често је посећивала наше манастире, посебно манастир Ковиљ у свом родном месту, са жељом да што боље упозна манастирски живот и добије мудре савете од тамошње игуманије мати Јефимије.

Године 1950, 4. априла сестра Василија долази у манастир Грнчарицу код Крагујевца придруживши се монашкој заједници светониколајевске обитељи, под руководством игуманије Ефросиније. После краћег искушеничког периода бива пострижена у расу, а 5. октобра 1974. године прима малу схиму из руку блаженопочившег епископа Валеријана.

На дан сахране заупокојену Литургију и опело служио је Његово преосвештенство епископ шумадијски Господин Јован уз саслужење већег броја свештеника и свештеномонаха. У име монаштва, свештенства и верника од мати Недеље опростио се Преосвећени владика Јован, изневши многе врлине које су красиле смирену монахињу Недељу која је пуне 53 године приносила Господу трудове монашког живота.

Нека Господ, коме је мати Недеља искрено и радосно служила, дарује њеном уморном телу одмор крај манастира Грнчарице, а души њеној подари мир и покој у Небеском Царству. ■

ГЕТСИМАНСКИ ВРТ

Над окуком друма, равнодушним сјајем
блистаху са неба сазвезђа висока.
Тај друм водио је Гори Маслиновој,
под њим проишчаше Кедрон брза тока.

Средином се проишчаше сјајаше
и Кумова Слама од њега зајоче.
Седокосе маслине, даљином
у ваздух су хиле да закроче.

На крају, нечији врт беше, имање.
Устави пред зидом ученике, неме,
и прозбори њима: „Останиће овде,
бдиће са мном, смртина туга обузе ме.“

И одрече он се, без ошора, лако,
- као позајмљене ствари да то бише -
свемоћи своје и свеж чудотворства,
и, као ми, пошта смртник, ништа више.

Даљина ноћна изгледаше сада
царство неба, постоина стираница,
чињав свемир ко да ненасељен беше,
а врт једино место живога.

И у провалије црне гледајући,
у те безначелне, бескрајне празнине,
у кривом зноју, он мољаше Оца:
„Услиши, нека ме смртина чаша мине!“

И предсмртну слабост молићом ублажив,
пред оградом поново изиђе,
док ученици, савладани дремежом,
поред њиху беху лежали у ковиље.

Прену их: „Господ вас удостоји
живога са мном, зар желиће сјајати?
Куцнуо час је и син човечји ће
грешницима себе у руке предавати.“

Тек што то изусте, кад ко зна ошкуда,
руља скијница, робова нахрути.
Мачеви и зубље, а Јуда пред свима
с издајничким пољупцем пристиути.

На главосече Пејтар пао навали,
и једном од њих уво он одсече,
ал' зачу: „Свађу гвожђе не решава,
у корице врати мач свој, о човече.“

Зар Ошак мој не би наредити могао
да крилате чете његове се јаве.
Мој би непријатељ нештао без прага,
а мени ни влас не би пала с главе.

Ал' књижа живога стираници је стишла,
над свим светињама стираница је ова.
Оно што писано јесте, нека се збуди,
нека испуни се. Амин. Ток векова

видиш ли, сличан је прича која
може пошом огњем се ужећи.
У име њене стиранине величине,
мукама се предав, ја ћу у гроб лећи.

А пређе дана ошаку ћу устави
и, као славоци који реком броде,
иако ће одасуд векови из ња
да им судац будем, мени да доходе.“

Година: XXVI

Број: 1 (152), 2004

Издавач:

Српска православна епархија
шумадијска

Издази:

шест пута годишње

Уређује:

Одбор

Главни и одговорни уредник:

Драгослав Степковић,
протојереј ставрофор

Заменик главног уредника:

Негослав Јованчевић

Уредничко и администрација:

„Каленић“, 34000 Крагујевац,
Владимира Роловића 66

Телефон:

(034) 302-642, 371-150

Каленић

E-mail:

gci.kg@eunet.yu

Тираж:

3000 примерака

Припрема и штампа:

Графички центар Интерагент,
Крагујевац

Прослава Недеље
Православља у
крагујевачкој
Саборној цркви

Слава цркве
Света Три Јерарха
на Опленцу

Освећење храма Светог
Григорија Богослова
у Грошници

